

ICRC

ADVISORY SERVICE

ON INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

/Biuro doradcze Międzynarodowego Komitetu
Czerwonego Krzyża ds. międzynarodowego prawa
humanitarnego/

**ZASADY PRZEWODNIE / USTAWA MODELOWA
W SPRAWIE OSÓB ZAGINIONYCH**

**Zasady stanowienia prawa dotyczącego sytuacji
zaginięcia osób
w wyniku konfliktu zbrojnego lub konfliktów wewnętrznych:
Środki mające na celu zapobieganie zaginięciom osób oraz ochronę
praw i interesów osób zaginionych i ich rodzin.**

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

CZEŚĆ I – PRZEPISY

OGÓLNE Artykuł 1 Przedmiot

regulacji Artykuł 2 Definicje

- a) Osoba zaginiona
- b) Krewny osoby zaginionej
- c) Państwowy organ ds. poszukiwania osób zaginionych
- d) Narodowe Biuro Informacji
- e) Rejestr
- f) Wiarygodne informacje dotyczące zaginięcia osoby
- g) Minimalny zakres informacji dotyczących osoby zaginionej
- h) Identyfikacja szczątków ludzkich

CZEŚĆ II - PODSTAWOWE PRAWA I ŚRODKI

- Artykuł 3 Podstawowe prawa
Artykuł 4 Prawa osób aresztowanych, zatrzymanych lub internowanych
Artykuł 5 Prawa krewnych osób aresztowanych, zatrzymanych lub internowanych
Artykuł 6 Prawa osób zaginionych
Artykuł 7 Prawa krewnych do uzyskania informacji na temat losów osób zaginionych

CZEŚĆ III - STATUS PRAWNY OSÓB ZAGINIONYCH I PRAWA Z TYM ZWIĄZANE

- Artykuł 8 Stwierdzenie zaginięcia
Artykuł 9 Prawa krewnych związane ze statusem prawnym osób zaginionych
Artykuł 10 Prawo do pomocy finansowej i świadczeń socjalnych dla osób zaginionych i ich krewnych

CZEŚĆ IV - POSZUKIWANIE OSÓB ZAGINIONYCH

- Artykuł 11 Środki zapobiegawcze dotyczące identyfikacji
Artykuł 12 Organ państwowy odpowiedzialny za poszukiwanie osób zaginionych
Artykuł 13 Narodowe Biuro Informacji
Artykuł 14 Rejestr informacji o osobach zaginionych
Artykuł 15 Złożenie wniosku o poszukiwanie osoby zaginionej
Artykuł 16 Zaprzestanie poszukiwania
Artykuł 17 Dostęp do informacji o osobach zaginionych
Artykuł 18 Ochrona danych

CZEŚĆ V - POSZUKIWANIE, ODZYSKIWANIE CIAŁA I SPOSÓB POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU ZGONU

- Artykuł 19 Obowiązek prowadzenia poszukiwań i odzyskiwania zwłok
Artykuł 20 Stwierdzenie zgonu
Artykuł 21 Sposób postępowania ze szczątkami ludzkimi
Artykuł 22 Pochówek i ekshumacja
Artykuł 23 Niezidentyfikowane zwłoki

CZEŚĆ VI - ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA

- Artykuł 24 Czyny przestępcze
Artykuł 25 Ściganie przestępstw

CZEŚĆ VII – NADZÓR

- Artykuł 26 Nadzór

CZEŚĆ VIII - POSTANOWIENIA KOŃCOWE

- Artykuł 27 Wejście w życie

ZAŁĄCZNIKI

1. Wzór zaświadczenia o zaginięciu
2. Wzór aktu zgonu
3. Postanowienia MPH

WPROWADZENIE

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) nieustannie podejmuje wysiłki w kierunku rozwiązania problemu osób zaginionych, który budzi coraz większe obawy we współczesnym świecie. Rodziny osób zaginionych, pozbawione informacji na temat losu swoich bliskich, muszą zmierzyć się z bardzo trudną rzeczywistością. Ich podstawowym zmartwieniem w tej sytuacji jest ustalenie, czy zaginione osoby żyją, mierzenie się z następstwami straty, czy to w wyniku zaginięcia, czy śmierci oraz odwieczne pytanie, dlaczego te osoby zaginęły. Istnieje wiele powodów, dla których los osób zaginionych może pozostać nieznanym, ponieważ do zaginięć dochodzi w rozmaitych okolicznościach, włączając w to wymuszone lub przymusowe zaginięcia, jak np. uprowadzenia, a także w wyniku klęsk żywiołowych lub migracji. W szczególności, niemal każdy konflikt zbrojny lub konflikt wewnętrzny wiąże się z nieodłącznymi zagrożeniami, prowadzącymi do rozłąki i przypadków zaginięć zarówno żołnierzy, jak i cywilów. W kontekście międzynarodowych i niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, większość przypadków zaginięć wiąże się z naruszeniem międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka.

Podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka mają na celu zapobieganie zaginięciom osób w sytuacjach konfliktów zbrojnych lub konfliktów wewnętrznych. Przestrzeganie zasad prawa międzynarodowego oznacza poszanowanie integralności i godności wszystkich istot ludzkich, w tym osób zmarłych, a w kontekście osób zaginionych ustanawia bariery i wspiera poszukiwanie zaginionych. Gdyby chorzy, ranni, schwytani, zmarli lub pozbawieni wolności cywile i członkowie sił zbrojnych lub grup zbrojnych byli traktowani zgodnie z tymi zasadami, liczba osób zaginionych byłaby mniejsza, podobnie jak liczba rodzin pozostawionych w niepewności co do ich losu. Wszystkie państwa powinny podejmować zdecydowane działania w kierunku zapobiegania zaginięciom, niedopuszczania do uprowadzeń lub innych wymuszonych zaginięć, dążenia do ustalenia losu osób zaginionych i udzielania pomocy rodzinom pozbawionym informacji o losie swoich bliskich.

Zasady stanowienia prawa dotyczącego sytuacji osób zaginionych w wyniku konfliktu zbrojnego lub konfliktu wewnętrznego stanowią narzędzie wspomagające poszczególne kraje i ich organy władzy w uchwalaniu prawa dotyczącego zaginięć, zapobiegania im, oraz reagowania na takie sytuacje. Państwa mają obowiązek propagowania międzynarodowego prawa humanitarnego oraz wdrażania jego podstawowych zasad i reguł do krajowego systemu prawnego i praktyk prawnych. W świetle powszechnego przyjęcia Konwencji Genewskich z 1949 r., stosowanie artykułu 1 wspólnego dla wszystkich konwencji, który potwierdza zobowiązanie wszystkich stron do przestrzegania i zapewnienia przestrzegania podstaw prawa humanitarnego we wszelkich okolicznościach, jest tym bardziej istotne. Przestrzeganie tego prawa oznacza, że państwo ma obowiązek uczynić wszystko, co w jego mocy, aby zapewnić przestrzeganie przedmiotowych zasad przez swoje organy, a także przez wszystkie inne podlegające mu podmioty. Zapewnienie przestrzegania tego prawa oznacza, że poszczególne kraje, niezależnie od tego, czy są zaangażowane w konflikt, czy nie, muszą podjąć wszelkie możliwe kroki w celu zapewnienia, że zasady są przestrzegane przez wszystkich, a w szczególności przez strony danego konfliktu. Ta podstawowa zasada ma fundamentalne znaczenie dla kwestii osób zaginionych, a poszczególne kraje muszą przedsięwziąć środki mające na celu zapobieganie zaginięciom osób oraz ochronę praw i interesów osób zaginionych i ich rodzin.

Aby zapewnić najlepszą możliwą ochronę osób zaginionych i ich rodzin, takie sytuacje muszą być rozpatrywane na podstawie uwarunkowań prawnych właściwych dla danego przypadku. Niniejszy przewodnik ma na celu stworzenie kompleksowych ram prawnych, które mogą pomóc państwom w opracowaniu krajowych przepisów dotyczących osób zaginionych. Model ten opiera się na zasadach prawa międzynarodowego, w szczególności międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego. Traktaty dotyczące praw człowieka mają zawsze i we wszystkich okolicznościach zastosowanie do wszystkich osób podlegających jurysdykcji Państwa-Strony, a zatem w sytuacjach konfliktu mają zawsze zastosowanie wraz z międzynarodowym prawem humanitarnym, które dotyczy szczególnie sytuacji konfliktu zbrojnego i jest niedogodowe. Przedmiotem debaty jest często to, które przepisy mają charakter obligatoryjny, a które stanowią zdecydowane zalecenia - jednak ten aspekt problemu nie będzie poruszany w tym kontekście, ponieważ celem jest zapewnienie najlepszej możliwej ochrony ofiarom, którymi są zarówno osoby zaginione, jak i ich rodziny. Zapisy prawa międzynarodowego i MPH odnoszące się do osób zaginionych można znaleźć w raporcie MKCK *The missing and their families [Osoby zaginione i ich rodziny]* opublikowanym w 2003 r. w ramach podsumowania Międzynarodowej konferencji ekspertów rządowych i pozarządowych [*International Conference of Governmental and Non-Governmental Experts*], która odbyła się w lutym 2003 roku. Pełna lista znajduje się w załączniku 3 do niniejszego dokumentu.

Zasady prawa międzynarodowego kładą szczególny nacisk na zapobieganie zaginięciom. Istnieje szereg środków, które mogą pomóc w osiągnięciu tego celu, włączając w to wydawanie dowodów tożsamości i zapewnienie właściwej ewidencji podstawowych danych osobowych danej osoby. W przypadku zaginięcia

osoby, rodzina ma prawo do uzyskania informacji o jej losie i może zwrócić się do państwa o udzielenie informacji zgodnie z art. 32 protokołu dodatkowego I (PD I). W celu przestrzegania tego prawa do informacji, strony konfliktu muszą zatem poszukiwać osób zgłoszonych jako zaginione, zgodnie z art. 32 i 33 PD I oraz art. 136-141 Czwartej Konwencji Genewskiej (KG-IV). Państwo musi ułatwiać poszukiwania prowadzone przez członków rodzin rozdzielonych w wyniku konfliktu celem ułatwienia im przywrócenia kontaktu i doprowadzenia do ich połączenia. Kolejna odpowiedzialność spoczywająca na stronach konfliktu dotyczy osób zmarłych i jest szeroko opisana w MPH. Artykuły 15 KG-I, 18 KG-II, 16 KG-IV i 34 PD I wymagają podjęcia wszelkich możliwych środków w celu poszukiwania, odzyskiwania i identyfikowania zwłok oraz prowadzenia list z dokładną lokalizacją i oznaczeniem grobów, wraz ze szczegółowymi danymi pochowanych w nich zmarłych.

Międzynarodowe przepisy dotyczące osób zaginionych mają zastosowanie do zarówno międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych. Zasada 117 studium MKCK poświęconego *zwyczajowemu międzynarodowemu prawu humanitarnemu* opublikowanego w 2005 r. określa, że w praktyce państwowej należy ustanowić zasadę mającą zastosowanie zarówno w międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych, zgodnie z którą każda ze stron konfliktu musi podjąć wszelkie możliwe środki w celu poszukiwania osób zaginionych, a także powinna przekazać ich rodzinom wszelkie dostępne informacje ich temat.

Nowa Konwencja ONZ w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, przyjęta niedawno przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, jest pierwszym powszechnie wiążącym instrumentem, który dotyczy wymuszonych zaginięć, zdefiniowanych jako uprowadzenie lub pozbawienie wolności osoby przez władze państwowe oraz późniejsza odmowa ujawnienia miejsca pobytu lub informacji na temat takiej osoby. Wymuszone zaginięcie jest uważane za naruszenie praw człowieka i jest kategorycznie zakazane. W przypadku popełnienia w ramach powszechnego lub systematycznego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej, wymuszone zaginięcie jest uznawane za zbrodnię przeciwko ludzkości na mocy Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Zasady przewodnie zostały tu przedstawione w formie ustawy modelowej z komentarzami do poszczególnych artykułów ułatwiającymi opracowanie właściwego tekstu aktu legislacyjnego do przyjęcia w danym państwie. Obejmuje ona podstawowe pojęcia prawne dotyczące praw osób zaginionych i ich rodzin, a także obowiązek państwa do zapewnienia i przestrzegania tych praw. Ustawa modelowa jest podzielona na rozdziały, które określają podstawowe prawa, a także określone środki ich egzekwowania w sytuacjach poprzedzających zaginięcie, po zgłoszeniu zaginięcia oraz w przypadku podejrzenia lub faktycznej śmierci. Pojęcie zapobiegania zostało ujęte w postanowieniu dotyczącym podejmowania środków zapobiegawczych w zakresie identyfikacji i jest bezpośrednio powiązane z rozdziałem dotyczącym odpowiedzialności karnej, który ma na celu uznanie naruszeń prawa za przestępstwa, a tym samym podlegające ściganiu i sankcjom karnym. W związku z tym model ten stanowi narzędzie dla tych państw, które chcą uzupełnić istniejące ustawodawstwo, lub tych, które dążą do wyeliminowania luki prawnej, jaka może istnieć w odniesieniu do postępowania w sprawach osób zaginionych. Model ten może być wykorzystywany w całości lub w części i może koncentrować się w razie potrzeby na zapobieganiu, rozwiązywaniu lub innych aspektach tej kwestii. Niektóre przykłady ustawodawstwa państwowego są dostępne w bazie danych MKCK poświęconej krajowej implementacji międzynarodowego prawa humanitarnego pod poniższym linkiem: <http://www.icrc.org/ihl-nat>. Biuro doradcze Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża ds. międzynarodowego prawa humanitarnego [*Advisory Service on International Humanitarian Law*] służy konsultacjami i pomocą państwom w procesie omawiania i opracowywania krajowych przepisów wdrażających zasady międzynarodowego prawa humanitarnego.

MKCK nieustannie pracuje na całym świecie nad problemem osób zaginionych we współpracy ze stronami konfliktów, organizacjami humanitarnymi i innymi stronami zainteresowanymi tą kwestią. Obejmuje to wysiłki na rzecz promowania istniejącego prawa międzynarodowego, działania na rzecz usprawnienia odpowiedniego prawa krajowego, współpracę z siłami zbrojnymi w celu zadbania o to, by żołnierze nosili środki identyfikacji i by szczątki ludzkie były odpowiednio traktowane na polu bitwy. Celem krótkoterminowym jest stworzenie krajowych ram prawnych dotyczących sytuacji osób zaginionych. Celem długoterminowym jest wyjaśnienie wszystkich obecnych przypadków zaginięć osób i zakończenie cierpienia ich rodzin, a ostatecznie zapobieganie zaginięciom w przyszłości.

CZĘŚĆ I - POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1

Przedmiot ustawy

- 1) Niniejsza ustawa ma na celu zapobieganie zaginięciom osób oraz zapewnienie pomocy w poszukiwaniu i odnajdowaniu osób zaginionych w sytuacji konfliktu zbrojnego lub konfliktu wewnętrznego, a także ochronę praw i interesów osób zaginionych i ich krewnych.
- 2) W odniesieniu do zobowiązań państwa w zakresie rozpowszechniania i wprowadzania w życie zasad międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka, niniejsza ustawa wdraża postanowienia międzynarodowych traktatów i konwencji dotyczących ochrony ofiar wojny i ochrony praw człowieka w zakresie zapobiegania zaginięciom osób oraz ochrony osób zaginionych i ich bliskich, których *[nazwa państwa]* jest stroną, w tym:
 1. Konwencji genewskiej (I) o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych z dnia 12 sierpnia 1949 r;
 2. Konwencji genewskiej (II) o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu z dnia 12 sierpnia 1949 r;
 3. Konwencji genewskiej (III) o traktowaniu jeńców wojennych z dnia 12 sierpnia 1949 r;
 4. Konwencji genewskiej (IV) o ochronie osób cywilnych podczas wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r;
 5. Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (1966);
 6. Protokołu dodatkowego do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) z dnia 8 czerwca 1977 r;
 7. Protokołu dodatkowego do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) z dnia 8 czerwca 1977 r;
 8. Konwencji o prawach dziecka (1989);
 9. Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego (1998);
 10. Międzynarodowej konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (2006).

KOMENTARZ

- Szereg traktatów międzynarodowych o charakterze uniwersalnym lub regionalnym zawiera postanowienia, które odnoszą się do kwestii związanych z osobami zaginionymi, na przykład:
 - Międzynarodowe prawo humanitarne
 - Konwencja (I) o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (1949);
 - Konwencja (II) o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (1949);
 - Konwencja (III) o traktowaniu jeńców wojennych (1949);
 - Konwencja (IV) o ochronie osób cywilnych podczas wojny (1949);
 - Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) z 1977 r;
 - Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) z 1977 r;
 - Międzynarodowe prawo w zakresie praw człowieka
 - Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966);
 - Konwencja o prawach dziecka (1989);
 - Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (2006);
 - Regionalne konwencje dotyczące ochrony praw człowieka: Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (1950); Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (1969); Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów (1981).
 - Inne istotne teksty międzynarodowe o charakterze uniwersalnym lub regionalnym obejmują
 - Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (1998);
 - Deklaracja ONZ w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (1992);
 - Wytoczne ONZ w sprawie uregulowania kartotek skomputeryzowanych danych osobowych (1990);
 - Konwencja Rady Europy o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych (1981);
 - Wytoczne OECD dotyczące ochrony prywatności i transgranicznego przepływu danych osobowych (1980).
- Zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego również odnoszą się do ochrony i poszanowania praw osób zaginionych i ich rodzin. Stanowią one podstawę lub uzupełnienie postanowień przyjętych w traktatach międzynarodowych. Odniesiono się do nich w studium Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) poświęconemu [*zwyczajowemu międzynarodowemu prawu humanitarnemu*], opublikowanemu w 2005 roku.
- Należy podjąć środki ustawodawcze, wykonawcze i inne mające na celu zapobieganie zaginięciom osób i wyjaśnienia losów osób zaginionych, celem wdrożenia zobowiązań wynikających z powyższych instrumentów oraz stosowania praw humanitarnych i praw człowieka podlegających międzynarodowej ochronie, bez jakiegokolwiek rozróżnienia. Przyjęcie ustawodawstwa krajowego pomaga w wypełnianiu obowiązków państwa w zakresie przestrzegania i zapewnienia przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego poprzez rozpowszechnianie podstaw międzynarodowego prawa humanitarnego i wdrażanie ich do krajowego systemu prawnego i praktyki prawnej.

Artykuł 2

Definicje

Dla celów niniejszej ustawy:

- 1) *Osoba zaginiona* to osoba, której miejsce pobytu jest nieznane jej krewnym i/lub która, na podstawie wiarygodnych informacji, została uznana za zaginioną zgodnie z ustawodawstwem krajowym w związku z międzynarodowym lub niemiędzynarodowym konfliktem zbrojnym, konfliktem wewnętrznym lub zamieszkami, katastrofami naturalnymi lub jakąkolwiek inną sytuacją, która może wymagać interwencji właściwego organu państwowego.
- 2) *Krewny osoby zaginionej* - o ile nie określono inaczej, na potrzeby niniejszej ustawy termin „krewny” należy rozumieć zgodnie z przepisami [Kodeksu cywilnego/Prawa rodzinnego]. Termin ten obejmuje co najmniej następujące osoby:
 - dzieci urodzone w związku małżeńskim lub poza nim, dzieci przysposobione lub przybrane;
 - partnera w związku małżeńskim lub partnerskim;
 - rodziców (w tym macocha, ojczym, przysposabiający);
 - rodzone, przyrodnie lub przybrane rodzeństwo.
- 3) *Organem państwowym zajmującym się poszukiwaniem osób zaginionych* jest wyznaczony organ państwowy, który posiada kompetencje w zakresie poszukiwania osób zaginionych i któremu powierzono wykonywanie innych funkcji lub zadań zgodnie z niniejszą ustawą.
- 4) *Narodowe Biuro Informacji (NBI)* jest organem odpowiedzialnym za gromadzenie i przekazywanie informacji, dokumentów i przedmiotów związanych z osobami objętymi ochroną na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, które zostały pojmane przez stronę przeciwną, w szczególności jeńców wojennych i internowanych osób cywilnych.
- 5) *Rejestr* to scentralizowana baza danych służąca do zarządzania wnioskami o poszukiwanie osób zaginionych.
- 6) *Za wiarygodną informację o zaginięciu osoby* uważa się informację, na podstawie której można w sposób uzasadniony stwierdzić, że miejsce pobytu danej osoby jest nieznane jej krewnym lub, w przypadku braku krewnych, osoba nie pojawia się w swoim stałym lub tymczasowym miejscu zamieszkania.
- 7) *Minimalne dane dotyczące osoby zaginionej* to dane zawierające informacje takie jak imię i nazwisko osoby zaginionej, miejsce i data urodzenia, stan cywilny, zawód, adres, data zaginięcia oraz szczegóły oraz informacje dotyczące najnowszych wieści dotyczących zaginięcia lub jego okoliczności, a w przypadku personelu wojskowego/żołnierzy a także ich stopień służbowy.
- 8) *Identyfikacja szczątków ludzkich* to czynność wykonywana przez kompetentnego funkcjonariusza, którego wiedza fachowa do wykonywania takiej czynności jest potwierdzona przez właściwe organy państwowe, mająca na celu ustalenie tożsamości osoby lub jej szczątków.

KOMENTARZ

- Władze krajowe powinny zapewnić, że zakres definicji *osoby zaginionej* jest wystarczająco szeroki, aby zapewnić ochronę praw osób zaginionych i ich rodzin, które potrzebują wsparcia w związku z zaistniałymi okolicznościami. Definicja powinna obejmować element niepewności co do losu osoby uznanej za zaginioną, nawet jeśli pewne konsekwencje wynikające z nadania statusu osoby zaginionej mogą nieść za sobą podobne skutki jak stwierdzenie zgonu.

Sposób, w jaki prawo krajowe definiuje osobę zaginioną, często wynika z okoliczności przyjęcia określonych środków. Można w nim określić status osób zaginionych w sposób ograniczony lub szeroki, w zależności od charakteru zaginięcia i liczby osób zaginionych oraz rodzin, których to dotyczy. W prawie krajowym może istnieć rozróżnienie między osobami, które zaginęły w związku z konkretną sytuacją faktyczną, nagłą lub gwałtowną, w określonych ramach czasowych lub w związku z konkretnymi okolicznościami, takimi jak zaginięcie w wyniku aresztowania/zatrzymania lub w związku z konfliktem zbrojnym. Definicję tę można również rozszerzyć na osoby zaginione w wyniku klęski żywiołowej oraz osoby zaginione z innych powodów. Im węższa definicja kategorii osób, tym większe prawdopodobieństwo, że część osób zaginionych znajdzie się poza zakresem ram prawnych. Alternatywnie, w razie potrzeby wskazane może być ustanowienie szczegółowych postanowień dotyczących konkretnych sytuacji oraz innych postanowień o charakterze ogólnym.

W przypadku państw, które przystąpiły do Międzynarodowej konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, ustawa powinna zawierać definicję wymuszonego zaginięcia określoną w art. 2 tej konwencji.

- Ogólna definicja *krewnego osoby zaginionej* powinna być na tyle szeroka, aby obejmowała osoby pokrzywdzone na skutek braku informacji o miejscu pobytu osoby zaginionej, choć konieczne może być zawężenie tej definicji w przepisach szczególnych ustanawiających określone prawa. Niezależnie od ogólnych przepisów dotyczących relacji rodzinnych zawartych w obowiązującym prawie, do celów ochrony i pomocy „krewnym” osób zaginionych, termin ten należy rozumieć jako obejmujący:
 - *dzieci urodzone w małżeństwie i poza z małżeństwem, dzieci przysposobione lub przybrane;*
 - *partnera w związku małżeńskim lub partnerskim;*
 - *rodziców (w tym macochę, ojczyma, przysposabiającego);*
 - *rodzeństwo rodzone lub przybrane.*

Definicję *krewnego* można również rozszerzyć tak, aby uwzględniała ona specyficzne środowisko kulturowe, w którym pojęcie rodziny może obejmować, na przykład, bliskich przyjaciół.

- W celu zapewnienia spójnej i jednolitej interpretacji i stosowania ustawy, można zdefiniować inne terminy i pojęcia w zależności od potrzeb. Proponowany model zawiera definicję dodatkowych terminów i dodatkowo wyjaśnia ich treść w ramach konkretnych przepisów obejmujących różne zasady regulujące sytuację osób zaginionych. Na przykład:
 - *Organ państwowy zajmujący się poszukiwaniem osób zaginionych;*
 - *Narodowe Biuro Informacji;*
 - *Rejestr;*
 - *Wiarygodne informacje o zaginięciu osoby;*
 - *Minimalne dane dotyczące osoby zaginionej;*
 - *Identyfikacja szczątków ludzkich;*

CZĘŚĆ II - PODSTAWOWE PRAWA I ŚRODKI

Artykuł 3

Prawa podstawowe

- 1) Wszystkim osobom, bez względu na jakiekolwiek różnice, w tym rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub inny status, przysługują następujące prawa podstawowe:
 - a) prawo do tego, by nie być pozbawionym życia w sposób arbitralny;
 - b) prawo do ochrony przed torturami i innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem;
 - c) prawo do wolności i bezpieczeństwa oraz prawo do tego, by nie zostać pozbawionym wolności w sposób arbitralny, w tym podstawowe gwarancje i gwarancje proceduralne w postępowaniu sądowym, które muszą być zapewnione wszystkim osobom pozbawionym wolności;
 - d) prawo do rzetelnego procesu sądowego z zachowaniem wszelkich gwarancji w postępowaniu sądowym;
 - e) prawo do poszanowania życia rodzinnego;
 - f) prawo do poznania przyczyny swojego uwięzienia, do wymiany wiadomości z krewnymi lub innymi osobami pozostającymi w bliskich stosunkach za pomocą wszelkich dostępnych środków komunikacji;
 - g) prawo do nie bycia poddanym wymuszonemu lub niedobrowolnemu zaginięciu i/lub bezprawnemu lub arbitralnemu uprowadzeniu;
 - h) prawo do uznania podmiotowości prawnej.
- 2) Osoby zaginione i ich krewni nie mogą być dyskryminowani ze względu na język, rasę, płeć, narodowość, religię, kolor skóry, przekonania polityczne.
- 3) Obcokrajowcom przysługują te same prawa na mocy niniejszej ustawy, co obywatelom *[nazwa państwa]*, chyba że przysługuje im wyższy stopień ochrony przewidziany w innych przepisach prawnych.
- 4) Żadne wyjątkowe okoliczności, takie jak stan wojny lub zagrożenie wojną, niestabilna wewnętrzna sytuacja polityczna lub jakkolwiek inny stan wyjątkowy, nie mogą być powoływane jako uzasadnienie wymuszonego zaginięcia.

KOMENTARZ

- W celu zapobiegania zaginięciom osób i wyjaśnienia losów osób uznanych za zaginione, należy podjąć środki ustawodawcze, regulacyjne i inne celem wdrożenia zobowiązań wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego oraz stosowania praw człowieka podlegających międzynarodowej ochronie. Takie prawa i zakazy obejmują:
 - prawo do tego, by nie być pozbawionym życia w sposób arbitralny;
 - prawo do tego, by nie być pozbawionym wolności w sposób arbitralny;
 - prawo do rzetelnego procesu sądowego z zachowaniem wszelkich gwarancji w postępowaniu sądowym;
 - prawo do poszanowania życia rodzinnego;
 - prawo do poznania losu osoby zaginionej i wymiany wiadomości z krewnymi lub innymi osobami pozostającymi w bliskich relacjach za pomocą wszelkich dostępnych środków komunikacji;
 - zakaz tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania;
 - zakaz wymuszonych zaginięć;
 - prawo do uznawania wszędzie podmiotowości prawnej.
- Podczas opracowywania jakichkolwiek przepisów dotyczących osób zaginionych należy zadbać o to, aby nie zawierały one nieuzasadnionych elementów selektywnych. Najprostszym sposobem na zapewnienie braku dyskryminacji jest zawężanie ograniczeń w stosowaniu prawa i zapewnienie, że ma ono zastosowanie do wszystkich osób zaginionych podlegających jurysdykcji danego państwa. Jest to szczególnie ważne w przypadku osób zaginionych będących obywatelami lub członkami określonych grup etnicznych lub innych, które mieszkają lub mieszkały na terytorium, którego granice uległy zmianie w wyniku konfliktu. Rodziny osób zaginionych w byłych granicach państwa mogą zostać pozbawione możliwości dochodzenia roszczeń, jeśli w wyniku zmiany państwa/narodowości nie będą miały możliwości skorzystania ze środków służących udzieleniu im pomocy.
- W przypadku zaginięcia obywatela państwa trzeciego, którego rodzina nie zamieszkuje na danym terytorium, należy podjąć kroki w celu powiadomienia władz danego terytorium o zaginięciu osoby. Organy sądowe i inne organy państw trzecich są bardziej skłonne uznać ważność zaświadczenia o zaginięciu, zaświadczenia o nieobecności lub zaświadczenia o zgonie, jeśli widzą, że procedury ustanowione w celu wydawania takich dokumentów mają podstawę prawną i są przeprowadzane przez właściwe organy odpowiednio do tego wyznaczone.
- W przypadku międzynarodowego konfliktu zbrojnego, dwustronna i wielostronna współpraca między państwami w połączeniu z organizacjami humanitarnymi może przyczynić się do skuteczniejszej pomocy rodzinom. Państwa powinny dążyć do zajęcia się tym problemem na płaszczyźnie humanitarnej, niezależnie od innych kwestii międzypaństwowych, aby uniknąć pogłębienia cierpienia rodzin osób zaginionych w toku rozwiązywania kwestii politycznych.
- Instytucje regionalne i międzynarodowe powinny zachęcać państwa do współpracy. Mogą one również odgrywać ważną rolę samodzielnie. W szczególności, gdy w sprawę zaangażowanych jest kilka podmiotów państwowych, niezależna i bezstronna Centralna Agencja Poszukiwań założona przez MKCK zgodnie z Konwencjami Genewskimi odgrywa zasadniczą rolę w zapewnieniu priorytetowego traktowania potrzeb osób zaginionych. Centralna Agencja Poszukiwań zajmuje się centralizacją wszystkich informacji o jeńcach wojennych i osobach podlegających ochronie oraz przekazywaniem ich zainteresowanym władzom tak szybko, jak to możliwe, z wyjątkiem sytuacji, w których mogłoby to zaszkodzić zainteresowanym osobom lub ich krewnym.
- Należy zagwarantować poszanowanie prawa, w szczególności poprzez zapewnienie niezbędnych środków technicznych i finansowych oraz sankcji administracyjnych lub karnych w przypadku naruszenia prawa przez funkcjonariuszy zobowiązanych do przestrzegania niniejszej ustawy. Przewidziane przez ustawę kary za niedopełnienie obowiązków i zobowiązań wobec zaginionych i ich rodzin zostały określone w art. 24.

Artykuł 4

Prawa osób aresztowanych, zatrzymanych lub internowanych

- 1) Aresztowania, zatrzymania i uwięzienia dokonuje się, oraz należycie dokumentuje, zgodnie z przepisami ustawy i wyłącznie przez właściwych funkcjonariuszy lub osoby prawnie do tego upoważnione; osoby te muszą być możliwe do zidentyfikowania i, w miarę możliwości, powinny się wylegitymować. Informacje podlegające udokumentowaniu obejmują:
 - a) tożsamość osoby pozbawionej wolności;
 - b) datę, godzinę i miejsce, w którym dana osoba została pozbawiona wolności oraz nazwę organu, który ją pozbawił wolności;
 - c) nazwę organu, który podjął decyzję o pozbawieniu wolności oraz powody pozbawienia wolności;
 - d) nazwę organu sprawującego kontrolę nad pozbawieniem wolności, a także miejsce pozbawienia wolności, datę i godzinę przyjęcia do miejsca pozbawienia wolności oraz organ właściwy dla miejsca pozbawienia wolności;
 - e) daty, w których aresztowana osoba zostanie doprowadzona przed organ sądowy oraz inne istotne informacje dotyczące postępowania sądowego;
 - f) aspekty dotyczące nietykalności cielesnej osoby pozbawionej wolności;
 - g) w przypadku zgonu osoby pozbawionej wolności, okoliczności i przyczynę zgonu oraz miejsce przechowywania zwłok;
 - h) datę i godzinę zwolnienia lub przeniesienia do innego miejsca zatrzymania, miejsce docelowe oraz organ odpowiedzialny za przeniesienie.
- 2) Osoby pozbawione wolności, zarówno internowane, jak i zatrzymane, są informowane w momencie aresztowania o przyczynach aresztowania i są niezwłocznie informowane o wszelkich zarzutach przeciwko nim.
- 3) Każda osoba pozbawiona wolności jest uprawniona, bez względu na okoliczności, do wszczęcia postępowania przed sądem w celu niezwłocznego rozstrzygnięcia przez sąd o legalności pozbawienia wolności i nakazania zwolnienia tej osoby, jeżeli takie pozbawienie wolności nie jest zgodne z prawem. Niniejszy ustęp nie ma zastosowania do osób internowanych podlegających ochronie na mocy Trzeciej i Czwartej Konwencji Genewskiej, o których mowa w art. 1.
- 4) Każda osoba aresztowana, zatrzymana lub uwięziona może zażądać badania lekarskiego i otrzymać odpowiednią opiekę zdrowotną, w zależności od przypadku. Badanie takie przeprowadza się na osobności, bez obecności organów zatrzymujących i/lub ich ingerencji.

O poważnej chorobie lub zgonie osoby pozbawionej wolności należy niezwłocznie powiadomić małżonka, bliskiego krewnego lub inną osobę uprzednio wskazaną przez osobę internowaną lub zatrzymaną.
- 5) Osoby pozbawione wolności, zarówno internowane, jak i zatrzymane, mają prawo do poinformowania każdej osoby mającej w tym uzasadniony interes, takiej jak ich rodziny lub obrońcy, co najmniej o ich schwytaniu lub aresztowaniu, lokalizacji miejsca, w którym są przetrzymywane oraz o ich stanie zdrowia. Przysługuje im prawo do kontaktowania się ze swoją rodziną, obrońcą lub jakąkolwiek inną wybraną przez siebie osobą i do odwiedzin przez te osoby, z zastrzeżeniem jedynie warunków ustanowionych przez prawo, lub, jeśli są cudzoziemcami w kraju, w którym są pozbawieni wolności, do kontaktowania się z ich organami konsularnymi, zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym.
- 6) O przeniesieniu lub zwolnieniu osób pozbawionych wolności powiadamia się małżonka, bliskiego krewnego lub inną osobę mającą w tym uzasadniony interes.
- 7) Dla celów ustępu 3 właściwa władza ustanowi przepisy przewidujące wydawanie kart pojęcia i internowania do użytku jeńców wojennych i internowanych osób cywilnych w sytuacjach międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

KOMENTARZ

- Aresztowania, zatrzymania lub uwięzienia należy dokonywać wyłącznie ściśle zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, przez właściwych funkcjonariuszy lub osoby do tego upoważnione. Osoby te powinny być możliwe do zidentyfikowania i, o ile to możliwe, powinny się przedstawić. W tym celu należy wydać przepisy, rozkazy i instrukcje regulujące procedury aresztowania i zatrzymania.
- Osoby pozbawione wolności muszą zostać niezwłocznie poinformowane o przyczynach ich aresztowania lub zatrzymania. Ponadto właściwe organy powinny zapewnić skuteczną ochronę, między innymi, prawa do żądania badania lekarskiego i otrzymania opieki zdrowotnej.
- W każdym miejscu internowania lub zatrzymania musi być prowadzona i aktualizowana oficjalna ewidencja wszystkich osób pozbawionych wolności (w tym na posterunkach policji i w bazach wojskowych), która musi być udostępniana krewnym, sędziom, obrońcom, każdej innej osobie mającej uzasadniony interes oraz innym organom. Informacje podlegające ewidencji obejmują:
 - tożsamość osoby pozbawionej wolności;
 - datę, godzinę i miejsce, w którym dana osoba została pozbawiona wolności oraz nazwę organu, który ją pozbawił wolności;
 - nazwę organu, który podjął decyzję o pozbawieniu wolności oraz powody pozbawienia wolności;
 - nazwę organu sprawującego kontrolę nad pozbawieniem wolności;
 - miejsce pozbawienia wolności, datę i godzinę przyjęcia do miejsca pozbawienia wolności oraz organ właściwy dla miejsca pozbawienia wolności;
 - aspekty dotyczące nietykalności cielesnej osoby pozbawionej wolności;
 - w przypadku zgonu osoby pozbawionej wolności, okoliczności i przyczynę zgonu oraz miejsce przechowywania zwłok;
 - datę i godzinę zwolnienia lub przeniesienia do innego miejsca zatrzymania, miejsce docelowe oraz organ odpowiedzialny za przeniesienie.
- Prawo osób do poinformowania rodziny lub innej wybranej przez siebie osoby o schwytaniu, aresztowaniu lub zatrzymaniu jest przewidziane zarówno w prawie humanitarnym, jak i w prawie dotyczącym praw człowieka. Prawo krajowe i regulacje powinny zatem zapewniać, że osoby pozbawione wolności, niezależnie od przyczyny ich internowania lub zatrzymania, mają prawo do poinformowania swoich rodzin przynajmniej o ich schwytaniu/aresztowaniu, adresie i stanie zdrowia, a także należy zapewnić im odpowiednie środki komunikacji. Prawo to nie powinno być interpretowane jako ograniczające prawo do korespondencji z członkami rodziny.
- W sytuacjach międzynarodowych konfliktów zbrojnych władze muszą wydawać karty pojmania/internowania w celu umożliwienia nawiązania kontaktu między jeńcami wojennymi/internowanymi cywilami a ich rodzinami.
- Karta pojmania - Strony konfliktu, które przetrzymują jeńców wojennych, są zobowiązane do umożliwienia tym ostatnim wystosowania karty bezpośrednio do ich rodzin i Centralnej Agencji Poszukiwań, informującej ich, że zostali pojmani. Indywidualna karta pojmania będzie zawierać w szczególności następujące informacje na temat więźnia: nazwisko i imiona, państwo pochodzenia, stopień, numer identyfikacyjny systemu ewidencji i datę urodzenia, adres zamieszkania rodziny, a także miejsce przetrzymywania wraz z adresem oraz informacje na temat stanu zdrowia. Jeśli jednak osadzony chce powstrzymać się od ujawniania pewnych informacji, należy to uszanować.
- Karta internowania - wzorowana na karcie pojmania, dostosowana do sytuacji internowanych cywilów. Karta ta również jest przeznaczona dla rodzin i Centralnej Agencji Poszukiwań i jasno określa ogólne okoliczności dotyczące internowanego cywila, zawierając w szczególności informacje na temat okoliczności internowania, adresie miejsca internowania i stanie zdrowia, pod warunkiem, że internowany uzna za stosowne ujawnienie tych szczegółów.
- W przypadku zgonu wymagane jest wystawienie aktu zgonu, obchodzenie się ze zwłokami z szacunkiem i godnością, a także zwrócenie ciała rodzinie i/lub zapewnienie pochówku.
- Osoby podlegające ochronie na mocy Trzeciej i Czwartej Konwencji Genewskiej mogą być internowane na czas trwania działań wojennych (jeńcy wojenni) lub ze względów bezpieczeństwa (internowani cywile). Konwencje przewidują określone procedury w odniesieniu do internowania osób podlegających takiej ochronie.

Artykuł 5

Prawa krewnych osób aresztowanych, zatrzymanych lub internowanych

- 1) Najbliższy znany krewny, obrońca lub wyznaczony przedstawiciel osoby pozbawionej wolności winien otrzymać od właściwego organu następujące informacje:
 - a) nazwę organu, który podjął decyzję o pozbawieniu wolności;
 - b) datę, godzinę i miejsce, w którym dana osoba została pozbawiona wolności oraz miejsce, w którym dana osoba została przyjęta do miejsca pozbawienia wolności;
 - c) nazwę organu sprawującego kontrolę nad pozbawieniem wolności;
 - d) miejsce pobytu osoby pozbawionej wolności, w tym, w przypadku przeniesienia do innego miejsca pozbawienia wolności, miejsce docelowe i organ odpowiedzialny za przeniesienie;
 - e) datę, godzinę i miejsce zwolnienia;
 - f) aspekty dotyczące nietykalności cielesnej osoby pozbawionej wolności;
 - g) w przypadku zgonu osoby pozbawionej wolności, okoliczności i przyczynę zgonu oraz miejsce przechowywania zwłok.

Dokładne informacje powinny być dostarczane niezwłocznie.

- 2) W przypadku wymuszonego zaginięcia, każda osoba mająca uzasadniony interes, taka jak krewny osoby pozbawionej wolności, jej przedstawiciel lub obrońca, jest uprawniona, w każdych okolicznościach, do wszczęcia postępowania przed sądem, w celu niezwłocznego rozstrzygnięcia przez sąd o legalności pozbawienia wolności i nakazania zwolnienia danej osoby, jeżeli takie pozbawienie wolności nie jest zgodne z prawem.
- 3) Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani poddany groźbom, przemocy lub jakiegokolwiek formie zastraszania za pytanie o los lub miejsce pobytu krewnych, którzy są zatrzymani lub internowani, lub za utrzymywanie z nimi prywatnych lub osobistych kontaktów, niezależnie od charakteru czynu, za który dana osoba została aresztowana, zatrzymana lub internowana lub o którego popełnienie jest podejrzana.

KOMENTARZ

- Krewni ofiary mają prawo do poznania prawdy dotyczącej okoliczności aresztowania, zatrzymania lub internowania, postępów i wyników śledztwa oraz losu zaginionej osoby.
- Aby zapobiec sytuacji, w której dana osoba pozostaje bez opieki, dokładne informacje o aresztowaniu i miejscu zatrzymania lub internowania, w tym o wszelkich przeniesieniach i zwolnieniach, powinny być niezwłocznie udostępniane krewnym i obrońcom lub przedstawicielom. Taki obowiązek organu zatrzymującego wynika z szeregu przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego, instrumentów prawa praw człowieka i innych tekstów międzynarodowych. Są one oparte na:
 - prawie do niebycia przetrzymywanym w utajnionych miejscach lub pozbawienia wolności w odosobnieniu (incomunicado);
 - prawie osoby aresztowanej do poinformowania lub zażądania od właściwych organów powiadomienia krewnego lub innej wybranej przez siebie osoby o jej aresztowaniu, adresie i stanie zdrowia;
 - prawie do pomocy obrońcy z wyboru;
 - prawie do żądania i otrzymania badania lekarskiego i opieki zdrowotnej.
- Krewni nie powinni ponosić odpowiedzialności karnej za poszukiwanie informacji o losie krewnego, który jest zatrzymany lub internowany, ani za utrzymywanie z nim prywatnych lub osobistych kontaktów. Prawo to musi być przestrzegane bez względu na charakter czynu, o którego popełnienie dana osoba jest podejrzewana, nawet jeśli ma on charakter przestępczy lub stanowi działanie przeciwko bezpieczeństwu państwa.

Artykuł 6

Prawa osób zaginionych

Prawa i interesy osób zaginionych będą chronione przez cały czas do momentu ustalenia ich losu lub stwierdzenia zgonu.

KOMENTARZ

- Uznając specjalny status prawny osób zaginionych, prawo krajowe odpowiada na potrzeby związane z prawami i obowiązkami osoby zaginionej oraz niepewnością i trudnościami, z jakimi boryka się rodzina. Zapewnia ramy i odpowiednie środki prawne pozwalające sprostać codziennym problemom praktycznym.
- Osoby zaginione powinny być uważane za żywe do czasu ustalenia ich losu. Najważniejszym prawem osoby zaginionej jest prawo do bycia poszukiwanym i odnalezionym. W ramach swojego prawa do życia i bezpieczeństwa, osoba zaginiona ma prawo do poddania okoliczności zaginięcia dokładnemu śledztwu, aż do wyciągnięcia satysfakcjonujących wniosków co do jej losu.
- Dopóki los danej osoby nie zostanie ustalony, należy przyznać jej status prawny osoby zaginionej i wydać zaświadczenie potwierdzające brak wiedzy na temat losów tej osoby oraz pozwalające na ochronę jej praw.
- Osoba nie powinna zostać uznana za zmarłą bez wystarczających dowodów. W związku z tym pożądane jest określenie odpowiedniego przejściowego okresu zaginięcia przed wystawieniem aktu zgonu. Czas trwania takiego okresu zaginięcia powinien być na tyle długi, aby umożliwić właściwe zbadanie okoliczności zaginięcia danej osoby i jej losu. Ten okres przejściowy może zależeć od okoliczności zaginięcia i możliwości jego zbadania. W przypadku odnalezienia osoby żywej, zaświadczenie o zaginięciu powinno zostać anulowane, a status prawny osoby i jej prawa w pełni przywrócone.
- Prawa i interesy osób zaginionych, w tym ich stan cywilny, majątek i aktywa, muszą być chronione przez cały czas do momentu ustalenia ich losu lub stwierdzenia ich śmierci. W systemie prawnym, w którym osoby zaginione uznaje się za żywe do czasu ustalenia ich losu lub prawomocnego stwierdzenia zgonu, można dokonać tymczasowych ustaleń dotyczących zarządzania majątkiem i aktywami osób zaginionych. Powinny one uwzględniać ochronę interesów osób zaginionych oraz bezpośrednio potrzeby krewnych i osób pozostających na utrzymaniu osób zaginionych. Należy zatem zapewnić kontrolę sądową lub administracyjną, na przykład poprzez wyznaczenie tymczasowego kuratora nad majątkiem i aktywami osób zaginionych.
- W razie potrzeby należy wyznaczyć przedstawiciela w celu zabezpieczenia interesów osoby zaginionej. Przedstawiciel powinien być w stanie zwrócić się do odpowiednich organów wykonawczych, administracyjnych lub sądowych w razie potrzeby w odniesieniu do konkretnych kwestii, takich jak prawa i obowiązki związane ze stanem cywilnym lub sprawami rodzinnymi, a także kwestie finansowe lub związane z zarządzaniem nieruchomościami lub wszelkie inne kwestie.

Artykuł 7

Prawo krewnych do poznania losu zaginionych osób

- 1) Każdy ma prawo do uzyskania informacji o losie swojego zaginionego krewnego (krewnych), w tym o miejscu pobytu lub, jeśli nie żyje, o okolicznościach śmierci i miejscu pochówku, jeśli jest znane, oraz do otrzymania doczesnych szczątków. Władze muszą informować krewnych o postępach i wynikach dochodzeń.
- 2) Nikt nie może ponosić odpowiedzialności karnej ani być poddawany groźbom, przemocy lub jakiegokolwiek formie zastraszania za pytanie o los lub miejsce pobytu krewnych, ani za utrzymywanie z nimi prywatnych lub osobistych kontaktów, jeśli ich miejsce pobytu zostało ustalone, niezależnie od charakteru czynu, za który mogli zostać aresztowani, zatrzymani lub internowani lub o popełnienie którego są podejrzani.

KOMENTARZ

- Prawo rodziny do poznania losu zaginionego krewnego jest przewidziane w międzynarodowym prawie praw człowieka i międzynarodowym prawie humanitarnym.
- Międzynarodowe prawo humanitarne nakłada na każdą ze stron konfliktu zbrojnego obowiązek podjęcia niezbędnych środków w celu wyjaśnienia losu osoby zaginionej i poinformowania o tym jej rodziny. Obowiązek ten może być częściowo spełniony poprzez badanie przypadków zaginięć, które miały miejsce na terytorium znajdującym się pod ich kontrolą oraz informowanie krewnych o postępach i wynikach dochodzenia.
- Zarówno prawo do poznania losu zaginionego krewnego, jak i powiązany z nim obowiązek władz publicznych do przeprowadzenia skutecznego dochodzenia w sprawie okoliczności zaginięcia są uznawane na mocy międzynarodowego prawa praw człowieka, w szczególności poprzez ochronę prawa do życia, zakaz tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub prawa do życia rodzinnego.
- W miarę upływu czasu prawdopodobieństwo, że osoby, które nie zostały odnalezione, powrócą, maleje. Władze są zobowiązane przekazywać informacje o losie szczątków osób zaginionych, jednak ciężar odpowiedzialności władz publicznych prawdopodobnie przesunie się w kierunku ekshumacji grobów oraz identyfikacji i zwrotu ludzkich szczątków.
- Ta zmiana podejścia widoczna jest także w przypadku rodzin, które z czasem coraz częściej mówią o potrzebie odzyskania ludzkich szczątków swoich bliskich. Jest to ważny krok w zaakceptowaniu faktu ich śmierci i rozpoczęciu procesu separacji i żałoby związanego z ceremoniami pogrzebowymi.
- Krewni nie powinni ponosić odpowiedzialności karnej za poszukiwanie informacji o losie krewnego ani za utrzymywanie kontaktu po ustaleniu losu osoby. Prawo to musi być przestrzegane bez względu na charakter czynu, o którego popełnienie dana osoba jest podejrzewana, nawet jeśli ma on charakter przestępczy lub stanowi działanie przeciwko bezpieczeństwu państwa.

CZĘŚĆ III - STATUS PRAWNY OSÓB ZAGINIONYCH I PRAWA Z TYM ZWIĄZANE

Artykuł 8

Stwierdzenie zaginięcia

- 3) Prawo musi uznawać i ustanawiać osobowość prawną osoby zaginionej.
- 4) Zgodnie z *[odniesienie do prawa krajowego]* stwierdzenie zaginięcia jest dokonywane na wniosek każdej zainteresowanej osoby lub właściwego organu przez *[organ sądowy]*, jeżeli ustalono, że dana osoba była zaginiona przez okres ponad [...] lat.
- 5) *[Organ sądowy]* może stwierdzić zaginięcie po przedstawieniu zaświadczenia o zaginięciu wydanego zgodnie z poniższym ustępem.
- 6) Zaświadczenie o zaginięciu może zostać wydane przez *[właściwy organ administracyjny lub wojskowy]*. Będzie ono uznawane za dowód zaginięcia do celów roszczeń administracyjnych i emerytalnych.
- 7) Sąd wyznaczy przedstawiciela osoby zaginionej. Przedstawiciel zarządza interesami osoby zaginionej w najlepszym interesie takiej osoby w okresie zaginięcia. Przedstawicielowi przysługują prawa i obowiązki określone w *[krajowych przepisach w zakresie prawa opiekuńczego]*.
- 8) W przypadku, gdy o stwierdzenie zaginięcia wnioskuje osoba zainteresowana inna niż krewny, krewnemu lub pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd przysługuje prawo do interweniowania i sprzeciwienia się takiemu stwierdzeniu przed właściwym organem.

KOMENTARZ

- Niezbędne jest ustalenie i przypisanie statusu prawnego osobie zaginionej. Stwierdzenia zaginięcia dokonuje się na wniosek krewnych, innych zainteresowanych osób lub właściwego organu, jeżeli ustalono, że dana osoba była zaginiona przez określony czas. Minimalny okres zaginięcia przed stwierdzeniem zaginięcia nie powinien być krótszy niż jeden rok, ale można przewidzieć krótszy okres w odniesieniu do szczególnych zdarzeń lub okoliczności.
- Należy wyznaczyć przedstawiciela, najlepiej z uprawnieniami prawnymi, w celu ochrony interesów i zaspokojenia bezpośrednich potrzeb osoby zaginionej i osób pozostających na jej utrzymaniu. Dokonanie takiego stwierdzenia uprawniałoby przedstawiciela osoby zaginionej do zabezpieczenia praw osoby zaginionej oraz zarządzania majątkiem i aktywami w jej interesie. W przypadku osób pozostających na utrzymaniu można zorganizować pomoc finansową w formie zasiłku pobieranego z majątku osoby zaginionej, gdy pomoc publiczna nie jest dostępna. Dokonanie stwierdzenia zaginięcia powinno umożliwiać spadkobiercom objęcie tymczasowego posiadania majątku osoby zaginionej, podobnie jak stwierdzenie zgonu, o ile dany przypadek na to pozwala, jednak należy ustanowić przepisy na wypadek powrotu osoby zaginionej w odniesieniu do odszkodowania/reparacji, restytucji, pomocy i opieki społecznej.
- Sugeruje się przyznanie właściwemu organowi administracyjnemu lub wojskowemu uprawnienia do wydawania „zaświadczenia o zaginięciu”, umożliwiającego krewnym dochodzenie swoich praw, w szczególności przed organami administracyjnymi. Takie zaświadczenie powinno mieć określoną formę zapewniającą jego ważność, być opatrzone odpowiednim uwierzytelnieniem właściwego organu i zawierać postanowienie, że może ono zostać zmienione lub cofnięte w przypadku zmiany statusu osoby zaginionej. W celu dochodzenia praw osoby zaginionej wymagane byłoby sądowe zatwierdzenie zaświadczenia w drodze procedury skróconej (stwierdzenie zaginięcia).
- Należy wziąć pod uwagę szczególne trudności w gromadzeniu i dostarczaniu niezbędnych dowodów/dokumentów w czasie konfliktu zbrojnego lub konfliktu wewnętrznego oraz w warunkach panujących po zakończeniu konfliktu. W związku z tym należy przewidzieć możliwość przedstawienia zastępczych lub alternatywnych dowodów/dokumentów, które mogą mieć wartość dowodową, w tym zaświadczeń o zaginięciu wydanych przez jednostki wojskowe, wiarygodne instytucje lokalne lub MKCK (np. zaświadczenia MKCK oparte na wnioskach o poszukiwanie osób zaginionych).
- Interesy prawne osób zaginionych powinny być odpowiednio chronione poprzez wyznaczenie odpowiedniego przedstawiciela w ich imieniu. Osobę taką można wyznaczyć wraz z stwierdzeniem zaginięcia. W niektórych przypadkach właściwe może być powierzenie roli przedstawiciela prawnego organowi państwowemu, który może następnie zwrócić się do sądu lub innych organów w odniesieniu do konkretnych spraw, takich jak opieka nad małoletnimi, dysponowanie majątkiem, dostęp do rachunków bankowych i wykorzystanie dochodów. W innych przypadkach może to być odpowiednia osoba, taka jak małżonek lub rodzic, która może zająć się tymi kwestiami samodzielnie, pod warunkiem, że oficjalnie przysługują jej uprawnienia w tym zakresie, np. poprzez rejestrację lub w inny sposób. Powinna istnieć możliwość odwołania pełnomocnictwa przedstawiciela prawnego w przypadku odnalezienia osoby zaginionej.
- Stan cywilny osoby zaginionej powinien pozostać niezmienny w okresie zaginięcia. Wszystkie powiązane prawa powinny być chronione, a powiązane obowiązki wypełniane przez wyznaczonego przedstawiciela.
- W przypadku, gdy o stwierdzenie zaginięcia wnioskuje osoba zainteresowana inna niż krewny, krewnemu powinna przysługiwać możliwość interwencji i sprzeciwienia się dokonaniu takiego stwierdzenia przed właściwym organem. Takie rozwiązanie miałoby na celu zapewnienie należytego zabezpieczenia majątku osoby zaginionej i odpowiedzialnego zarządzania nim przynajmniej w okresie, w którym osoba zaginiona nie jest uznana za zmarłą.
- Wzór zaświadczenia o zaginięciu znajduje się w załączniku 1 do niniejszego dokumentu.

Artykuł 9

Prawa krewnych związane ze statusem prawnym osób zaginionych

- 1) Stan cywilny małżonka osoby uznanej za zaginioną nie może zostać zmieniony przed prawomocnym stwierdzeniem zaginięcia lub śmierci osoby zaginionej zgodnie z art. 8 i art. 20 niniejszej ustawy.
- 2) W drodze wyjątku i na zasadzie odstępstwa od ust. 1, w przypadku zaginięcia lub nieobecności obojga rodziców, ustanawia się tymczasową opiekę nad małoletnimi dziećmi takich osób w terminie 15 dni od daty złożenia wniosku o poszukiwanie osoby zaginionej do właściwego organu państwowego, biorąc pod uwagę przede wszystkim dobro dziecka.
- 3) W przypadku oficjalnego stwierdzenia zaginięcia i po upływie okresu przejściowego wynoszącego [...] lat od daty takiego stwierdzenia zaginięcia, małżeństwo zostaje rozwiązane na wniosek żyjącego małżonka. W przypadku oficjalnego stwierdzenia zgonu, małżeństwo zostaje rozwiązane na wniosek żyjącego małżonka.
- 4) W przypadku oficjalnego stwierdzenia zaginięcia, krewny osoby zaginionej może wystąpić do właściwego sądu z wnioskiem o zezwolenie na tymczasowe zarządzanie majątkiem i aktywami osoby zaginionej. W przypadku braku oficjalnego stwierdzenia zaginięcia, krewny osoby zaginionej może złożyć wniosek do właściwego sądu i sprawować tymczasowy zarząd majątkiem i aktywami osoby zaginionej, jeżeli leży to w najlepszym interesie osoby zaginionej.
- 5) Krewni osoby zaginionej, którzy mogą udowodnić swoją materialną zależność od dochodów osoby zaginionej, są uprawnieni do złożenia wniosku do organu właściwego sądu o przyznanie zasiłku z majątku osoby zaginionej w celu zaspokojenia ich najpilniejszych potrzeb.
- 6) W przypadku, gdy osoba zainteresowana inna niż krewny wnioskuje o zaświadczenie o zaginięciu, krewni mogą interweniować w obronie własnych praw i sprzeciwić się wydaniu takiego zaświadczenia przed właściwym organem.

KOMENTARZ

- Stan cywilny małżonka i dzieci nie powinien zostać zmieniony do momentu prawnego stwierdzenia zgonu osoby zaginionej.
- Małżonek osoby zaginionej powinien być uważany za pozostającego w związku małżeńskim, chyba że małżeństwo zostało rozwiązane lub unieważnione. Można rozważyć wprowadzenie możliwości rozwiązania związku małżeńskiego na wniosek małżonka, o ile uwzględnione zostaną interesy osoby zaginionej. Może to być możliwe poprzez zastosowanie istniejących przepisów w zakresie rozwodów lub ich odpowiednie dostosowanie.
- Szczególną uwagę należy zwrócić na interesy dziecka, ponieważ może okazać się, że nie ma drugiego rodzica lub opiekuna w miejsce osoby, która została uznana za zaginioną. Ustanowienie postanowień w tym zakresie może zapewnić odpowiednią ochronę dzieci w takich sytuacjach, w sposób, który najlepiej odpowiada ich potrzebom. Zaleca się podjęcie środków w celu ustanowienia tymczasowej opieki nad dzieckiem natychmiast po zgłoszeniu zaginięcia rodzica (rodziców) oraz przeprowadzenia adopcji zgodnie z Konwencją o prawach dziecka z 1989 r. Adopcja nie powinna mieć miejsca wbrew wyraźnej woli dziecka, zainteresowanych krewnych lub opiekunów prawnych.
- Krewni osób zaginionych mogą podnieść szereg kwestii związanych z zarządzaniem majątkiem osób zaginionych, niezależnie od tego, czy znajdują się one w kraju, czy za granicą. Mienie mogło zostać utracone lub zniszczone. Nieruchomość jest często najważniejszym i najcenniejszym aktywem rodziny, a utrata prawa własności lub posiadania może poważnie wpłynąć na sytuację ekonomiczną danej rodziny. Kwestie związane z roszczeniami majątkowymi będą się różnić w zależności od charakteru sytuacji. Mogą obejmować elementy mienia za granicą w przypadku konfliktów zbrojnych lub przesiedleń ludności w obrębie granic lub poza nimi. Przynajmniej w krótszej perspektywie rodzina będzie musi w stanie zarządzać aktywami zaginionej osoby, które generowały dochód lub zapewniały schronienie.
- W systemie prawnym, w którym osoby zaginione uznaje się za żywe do czasu ustalenia ich losu lub prawomocnego stwierdzenia zgonu, można dokonać tymczasowych ustaleń dotyczących zarządzania majątkiem i aktywami osoby zaginionej. Powinny one uwzględniać najpilniejsze potrzeby krewnych osoby zaginionej oraz ochronę interesów osoby zaginionej. Należy zatem zapewnić kontrolę sądową lub administracyjną, na przykład poprzez wyznaczenie tymczasowego kuratora nad majątkiem i aktywami zaginionej osoby. Najlepiej byłoby, gdyby przedstawiciel ten był w stanie zadbać o bezpośrednie prawa i obowiązki zaginionej osoby oraz o potrzeby osób pozostających na jej utrzymaniu. Jeśli to możliwe, można zorganizować pomoc finansową w formie zasiłku pobieranego z majątku osoby zaginionej, gdy pomoc publiczna nie jest dostępna.

Artykuł 10

Prawo do pomocy finansowej i świadczeń socjalnych dla osób zaginionych i ich krewnych

- 1) Właściwy organ dokonuje oceny i rozpoznania szczególnych potrzeb finansowych i społecznych osób zaginionych i ich rodzin.
- 2) Prawo do pomocy finansowej i świadczeń socjalnych jest prawem indywidualnym i niezbywalnym.
- 3) Zgodnie z niniejszą ustawą i pod warunkiem stwierdzenia zaginięcia lub zgonu, osoby pozostające na utrzymaniu osoby zaginionej, które pozostawały na utrzymaniu takiej osoby lub które w następstwie zaginięcia tej osoby potrzebują wsparcia materialnego, mają prawo do comiesięcznej pomocy finansowej. W tym celu zostanie utworzony specjalny fundusz.
- 4) Przyjęcie pomocy publicznej nie może być uważane za zrzeczenie się prawa do uzyskania odszkodowania lub zadośćuczynienia za szkodę wynikającą z naruszenia prawa krajowego lub międzynarodowego przez osoby fizyczne, władze lub funkcjonariuszy państwowych.

KOMENTARZ

- W wielu przypadkach zaginieni to mężczyźni, którzy byli żywicielami rodziny, tym samym kobiety i dzieci pozostające na ich utrzymaniu są szczególnie zagrożone. Na podstawie oceny potrzeb władze powinny zająć się konkretnymi potrzebami rodzin i osób pozostających na utrzymaniu osób zaginionych, które zostały uznane za zaginione w związku z konfliktem zbrojnym lub konfliktem wewnętrznym. Powinni oni być uprawnieni do takich samych świadczeń socjalnych lub finansowych, jakie przysługują innym ofiarom. Zaświadczenie o zaginięciu opisane w art. 8 lub zaświadczenie wydane na przykład przez MKCK powinno być wystarczające dla ubiegania się o pomoc.
- W razie potrzeby należy również zapewnić czasową pomoc odnalezionym osobom zaginionym. Przez okres ich nieobecności ich prawa i aktywa finansowe, w tym mienie, powinny być należycie chronione. Osoby zaginione powracające po dłuższym okresie nieobecności, poza bezpośrednim wsparciem finansowym, powinny mieć prawo do wsparcia w rehabilitacji i reintegracji ze społeczeństwem. System podatkowy mający zastosowanie do dochodów i majątku osób zaginionych powinien również uwzględniać okres nieobecności.
- Nie można dopuścić do negatywnej dyskryminacji osób pozostających na utrzymaniu żołnierzy i osób cywilnych, ani dyskryminacji ze względu na płeć. W wielu przypadkach zaginione osoby to mężczyźni, którzy byli żywicielami rodziny, tym samym kobiety i dzieci pozostające na ich utrzymaniu są szczególnie zagrożone, a tym samym potrzebują szczególnej ochrony.
- Osobom pozostającym na utrzymaniu osób zaginionych należy zapewnić podstawowe usługi socjalne. Może to obejmować: zasiłek na podstawowe potrzeby materialne, zasiłek mieszkaniowy i możliwości zatrudnienia, opiekę zdrowotną, zasiłek edukacyjny dla dzieci oraz pomoc prawną. Jeśli istnieje system ubezpieczeń społecznych, rodziny zaginionych powinny mieć do niego dostęp.
- Należy wprowadzić mechanizm oceny potrzeb i rozpatrywania wniosków o pomoc, łatwo dostępny dla ofiar i ich rodzin.
- Wniosek o pomoc finansową należy złożyć do odpowiedniego organu państwowego lub lokalnego odpowiedzialnego za opiekę społeczną w miejscu zamieszkania osoby wnioskującej, który rozpatrzy wniosek i wyda opinię. Wniosek i opinia powinny być następnie przekazane instytucji udzielającej pomocy, która powinna w rozsądnym terminie (na przykład 10-15 dni) podjąć ostateczną decyzję co do przyznanej pomocy. Od decyzji powinno przysługiwać odwołanie do sądu administracyjnego.
- Aby zapewnić należyte wdrożenie niniejszej ustawy, właściwy organ państwowy lub lokalny powinien przedłożyć listę rozpatrzonych wniosków [organowi], który powinien monitorować rozpatrywanie takich wniosków przez organy państwowe lub miejskie.

CZĘŚĆ IV - POSZUKIWANIE OSÓB ZAGINIONYCH

Artykuł 11

Środki zapobiegawcze dotyczące identyfikacji

- 1) Zgodnie z obowiązującym prawem krajowym właściwe organy krajowe zobowiązane są zapewnić, by wszystkie osoby otrzymały na żądanie osobisty dokument tożsamości lub inny środek identyfikacji. Dzieci muszą posiadać własny dokument tożsamości lub być zarejestrowane w dokumentach tożsamości rodziców.
- 2) W czasie konfliktu zbrojnego lub konfliktu wewnętrznego właściwe organy krajowe zobowiązane są zapewnić, aby osoby zagrożone, w tym w szczególności dzieci pozostające bez opieki, osoby starsze i niepełnosprawne, uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl, były rejestrowane indywidualnie i tak szybko, jak to możliwe, zgodnie z przepisami regulującymi ochronę danych osobowych.
- 3) Właściwy organ ustanawia przepisy dotyczące wydawania, ewidencjonowania i dostarczania kart identyfikacyjnych i identyfikatorów personelowi wojskowemu i powiązanemu, w tym:
 - a) członkom sił zbrojnych i innym osobom, które mogą stać się jeńcami wojennymi;
 - b) personelowi medycznemu i religijnemu sił zbrojnych;
 - c) członkom sił zbrojnych i jednostek wojskowych przydzielonych do obrony cywilnej.
- 4) Właściwy organ ustanawia przepisy przewidujące wydawanie, ewidencjonowanie i dostarczanie kart identyfikacyjnych personelowi cywilnemu, takiemu jak:
 - a) cywilny personel medyczny i cywilny personel religijny;
 - b) stały lub tymczasowy personel szpitali cywilnych;
 - c) cywilny personel obrony cywilnej;
 - d) personel zaangażowany w ochronę dóbr kultury;
 - e) dziennikarze uczestniczący w niebezpiecznych misjach zawodowych, pod warunkiem, że spełniają przesłanki określające tę funkcję.

KOMENTARZ

- Wprowadzenie środków identyfikacji jest niezwykle istotne dla zapobiegania zaginięciom i ułatwienia odnalezienia osoby w przypadku jej zaginięcia. Takie środki mogą być przyjęte lub potrzebne w czasie pokoju, w czasie konfliktu zbrojnego lub w innych sytuacjach przemocy, lub w sytuacjach po zakończeniu konfliktu, w zależności od wymaganych środków. Ramy prawne i instytucjonalne powinny być jednak ustanowione już w czasie pokoju, tak aby różne procedury mogły być uruchamiane w razie potrzeby z jak najmniejszym opóźnieniem.
- Zgodnie z międzynarodowym prawem humanitarnym środki identyfikacji osób są ściśle związane z pojęciem ochrony, które stanowi podstawę instrumentów prawnych międzynarodowego prawa humanitarnego. Niezbędna jest zatem właściwa identyfikacja osób, które podlegają ochronie lub mogą być uprawnione do podlegania ochronie na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego.
 - *Dowód osobisty* - jest to podstawowy dokument, za pomocą którego można określić status i tożsamość osób pojmanych przez stronę przeciwną. Musi być wydany każdej osobie, która może zostać jeńcem wojennym i musi zawierać co najmniej nazwisko, imię, datę urodzenia, numer identyfikacyjny systemu ewidencji lub równoważną informację, stopień, grupę i Rh krwi. Jako kolejne opcjonalne informacje, dowód tożsamości może również zawierać opis, narodowość, religię, odciski palców i zdjęcie posiadacza.
 - *Specjalny dowód tożsamości* - musi być wydawany personelowi wojskowemu wykonującemu specjalne zadania lub niektórym kategoriom osób cywilnych. Powinien on zawierać podstawowe informacje oraz pewne inne szczegóły dotyczące zadania, takie jak charakterystyczny emblemat działania, wykształcenie i stanowisko danej osoby oraz pieczęć i podpis właściwego organu. Kategorie osób, których dotyczą te środki, obejmują cywilny personel medyczny i religijny oraz osoby związane z siłami zbrojnymi, cywilny personel obrony cywilnej i dziennikarzy uczestniczących w niebezpiecznych misjach zawodowych, pod warunkiem, że spełniają przesłanki określające tę funkcję.
 - *Nieśmiertelnik* - władze mogą uzupełnić powyższe środki o nieśmiertelniki, noszone na stałe na szyi na łańcuszku lub pasku. Powinny być wykonane, w miarę możliwości, z trwałego, nierdzewnego materiału, który jest odporny na warunki panujące na polu walki. Informacje podane na nieśmiertelniku są analogiczne do tych dowodzie osobistym i powinny być nieusuwalne i odporne na blaknięcie.

Ważne jest również, aby fakt wydawania i używania nieśmiertelnika lub informacji podanych na nim nie mógł prowadzić do arbitralnej lub niezgodnej z prawem dyskryminacji. Dokument tożsamości lub inny środek identyfikacji powinien być wydawany każdej osobie na żądanie.

- Należy wyjaśnić przydatność i znaczenie środków i stałych procedur operacyjnych identyfikacji osób, w szczególności w trakcie szkoleń dla personelu wojskowego i innych kategorii osób, których to szczególnie dotyczy. Należy również poświęcić szczególną uwagę temu aspektowi, podczas upowszechniania przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego na szerszą skalę.
- Międzynarodowe prawo humanitarne przewiduje specjalne środki identyfikacji dzieci, zwłaszcza w wieku poniżej 12 lat, które powinny mieć własny dowód tożsamości lub być zarejestrowane w dowodzie tożsamości rodziców. Jeśli dzieci zostały ewakuowane do obcego kraju z ważnych powodów zdrowotnych lub bezpieczeństwa, państwo organizujące ewakuację oraz, w stosownych przypadkach, władze kraju przyjmującego muszą sporządzić kartę informacyjną i przesłać ją do Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK w celu ułatwienia powrotu dzieci do ich rodzin.
- Należy podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia, że wszystkie osoby zagrożone są rejestrowane indywidualnie zgodnie z zasadami regulującymi ochronę danych osobowych.

Artykuł 12

Organ państwowy zajmujący się poszukiwaniem osób zaginionych

- 1) W ciągu 60 dni od daty wejścia w życie niniejszej ustawy zostanie ustanowiony niezależny i bezstronny organ państwowy ds. poszukiwania osób zaginionych i identyfikacji szczątków ludzkich (zwany dalej „organem”).
- 2) *[Organ]*:
 - a) przyjmuje wnioski o poszukiwanie osoby zaginionej i na podstawie złożonych wniosków o poszukiwanie osoby zaginionej gromadzi, sprawdza i przekazuje wnioskodawcy i organom państwowym dostępne informacje i fakty dotyczące zaginięcia, a także informacje o miejscu pobytu i losie takiej osoby, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i normami dotyczącymi ochrony danych osobowych i zarządzania nimi określonymi w niniejszej ustawie;
 - b) odpowiada za prowadzenie Rejestru danych (zwanego dalej „Rejestrem”) ustanowionego na mocy art. 14 niniejszej ustawy i ustanawia w tym celu niezbędne przepisy;
 - c) podejmuje odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom pozbawionym wolności prawa do informowania swoich krewnych o swoim stanie, miejscu pobytu i okolicznościach zatrzymania/uwięzienia zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy;
 - d) dba o to, aby poszukiwania zmarłych zostały przeprowadzone we właściwy sposób, we współpracy z właściwymi władzami krajowymi lub lokalnymi, tak szybko, jak to możliwe, podczas i po każdym wydarzeniu, włączając w to konflikt zbrojny, które mogło spowodować dużą liczbę zgonów lub zaginięć;
 - e) zapewnia przyjęcie wszelkich środków przygotowawczych wymaganych do ustanowienia i funkcjonowania Narodowego Biura Informacji w przypadku konfliktu zbrojnego lub w przypadku okupacji zgodnie z art. 13 niniejszej ustawy;
 - f) podejmuje środki w celu zapewnienia krewnym osoby zaginionej możliwości korzystania z przysługujących im praw zgodnie z niniejszą ustawą i innymi przepisami;
 - g) wykonuje wszelkie inne zadania wymagane przez jego obowiązki.
- 3) *[Organ]* działa i wykonuje swoje funkcje zarówno poprzez biuro centralne, jak i lokalne przedstawicielstwa. Zakres kompetencji i procedurę działania *[organu]* określa jego statut.
- 4) Informacje, które zostały zebrane lub przedłożone *[organowi]* przed wejściem w życie niniejszej ustawy, mogą, według uznania wnioskodawcy, zostać przedłożone *[organowi]* również po wejściu w życie niniejszej ustawy i zostaną uznane za dopuszczalne, jeżeli spełniają minimalny wymóg dotyczący danych określony w ust. 7 art. 2 niniejszej ustawy.
- 5) Uprawnienia organu państwowego ustanowionego na mocy niniejszego przepisu pozostają bez uszczerbku dla uprawnień sądów krajowych lub międzynarodowych lub innych organów w zakresie poszukiwania osób zaginionych i identyfikacji szczątków ludzkich.

KOMENTARZ

- Można rozważyć wyznaczenie właściwego organu do zajmowania się osobami zaginionymi i ich rodzinami. Może to być istniejący urząd w ramach określonego ministerstwa lub specjalnie utworzony urząd. Potrzeby instytucjonalne związane z poszukiwaniem osoby zaginionej będą oczywiście różnić się w zależności od zakresu stosowania prawa, w tym wyborów dokonanych w odniesieniu do osobistego, czasowego i materialnego zakresu prawa.
- [Organ] zajmujący się poszukiwaniami powinien być uprawniony do przyjmowania wniosków o poszukiwanie osób zaginionych, przeprowadzania dochodzenia w sprawie okoliczności zaginięcia i udzielania odpowiedzi wnioskodawcy.
- [Organ] powinien być również kompetentny do pełnienia roli łącznika z innymi organami państwowymi we wszystkich kwestiach związanych z poszukiwaniem osób zaginionych, identyfikacją szczątków ludzkich oraz ochroną praw osób zaginionych i ich krewnych.
- Istotne jest, aby państwa wypełniły swój obowiązek ustanowienia Narodowego Biura Informacji. W ten sposób zapewnia się, że informacje o osobach pozbawionych wolności są dostępne i przekazywane. Ma to także służyć zapobieganiu zaginięciom, informowaniu rodzin o losie ich bliskich i zapewnieniu podstawowych gwarancji przysługujących każdej osobie.

Artykuł 13

Narodowe Biuro Informacji

- 1) [Organ] musi zapewnić, że w ciągu 60 dni od daty wejścia w życie niniejszej ustawy zostanie utworzone Narodowe Biuro Informacji (zwane dalej „NBI”) pod zwierzchnictwem [nazwa odpowiedniego organu krajowego]. NBI musi działać w przypadku konfliktu zbrojnego o charakterze międzynarodowym lub niemiędzynarodowym.
- 2) NBI jest odpowiedzialny za centralizację, bez dokonywania negatywnych rozróżnień, wszystkich informacji o rannych, chorych, rozbitkach, zmarłych, osobach pozbawionych wolności podlegających ochronie, dzieciach, których tożsamość jest wątpliwa i osobach, które zostały uznane za zaginione.
- 3) Struktura, członkostwo i procedura pracy NBI oraz mechanizmy koordynacji w zakresie gromadzenia i przekazywania informacji odpowiednim organom, w tym Rejestrowi utworzonemu przez władze państwowe oraz Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK, zostaną określone w [przepisach].

KOMENTARZ

- Ewidencja osób zatrzymanych lub internowanych jest całkowicie zgodna z celem prawa, jakim jest ochrona osób nieuczestniczących lub już nieuczestniczących w działaniach wojennych. Ze względu na zadania, które muszą wykonywać oraz informacje, które muszą gromadzić i przekazywać krewnym osób pozbawionych wolności, Narodowe Biura Informacji odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu zaginięciom. Ponadto ustanowienie NBI, zgodnie z Konwencjami Genewskimi z 1949 roku, jest jednym ze sposobów ustalenia losu osób zaginionych na polu bitwy lub na terytorium kontrolowanym przez wroga, a tym samym uspokojenia ich rodzin.
- NBI musi zacząć działać natychmiast po rozpoczęciu działań wojennych, dlatego wskazane jest, aby położyć podwaliny pod jego ustanowienie w czasie pokoju. Jeśli takie biuro jeszcze nie istnieje, organ musi zapewnić jego ustanowienie. Uwzględniając w pełni rolę NBI podczas konfliktu zbrojnego, może ono również zostać upoważnione i zorganizowane w taki sposób, aby odgrywało większą rolę we wspieraniu poszukiwania osób zaginionych w szerszym kontekście, zarówno w czasach pokoju jak i konfliktów wewnętrznych.
- NBI służy jako łącznik między różnymi stronami konfliktu zbrojnego. Muszą one jak najszybciej przekazywać mu określone informacje na temat jeńców wojennych i innych osób podlegających ochronie. NBI musi niezwłocznie przekazać te informacje zainteresowanym państwom (w przypadku jeńców wojennych) lub państwu, którego obywatelami są osoby podlegające ochronie są lub na którego terytorium takie osoby zamieszkują (w przypadku osób podlegających ochronie, które są przetrzymywane w areszcie przez okres dłuższy niż dwa tygodnie, w stosunku do których wyznaczono miejsce zamieszkania lub które są internowane), za pośrednictwem Centralnej Agencji Poszukiwań. Państwo, które ostatecznie otrzyma informacje, musi jak najszybciej przekazać je zainteresowanym rodzinom. NBI musi również odpowiadać na wszystkie zapytania dotyczące jeńców wojennych lub osób podlegających ochronie. W przypadku jeńców wojennych NBI może przeprowadzić wszelkie dochodzenia niezbędne do uzyskania informacji, które nie znajdują się w jego posiadaniu.
- Traktaty międzynarodowego prawa humanitarnego nie zawierają ścisłych regulacji w zakresie charakteru, składu i metod pracy NBI. NBI jest zwykle częścią administracji rządowej. Ponieważ państwo jest odpowiedzialne za zapewnienie, że NBI wykonuje swoje obowiązki, musi być w stanie sprawować nad nim kontrolę. Państwo może zdecydować się na ustanowienie jednego lub dwóch krajowych organów wykonawczych. Jeśli organem odpowiedzialnym ma być administracja rządowa, logiczne może być ustanowienie odrębnego NBI dla cywilów i dla wojska, ponieważ te dwie kategorie osób są zwykle rozpatrywane przez dwa różne zestawy organów.
- Udogodnienia przyznane NBI muszą być określone z wyprzedzeniem, za pomocą środków legislacyjnych lub regulacyjnych. Takie udogodnienia obejmują:
 - zwolnienie z opłat pocztowych korespondencji, przesyłek pomocowych i przekazów pieniężnych adresowanych do jeńców wojennych i internowanych osób cywilnych lub przez nich wysyłanych;
 - w miarę możliwości zwolnienie z opłat telegraficznych (lub przynajmniej znaczne obniżenie stawek);
 - zapewnienie specjalnych środków transportu zorganizowanych przez Mocarstwa Opiekuńcze lub MKCK w celu przekazywania korespondencji, list i raportów wymienianych między CBP a NBI;
 - zapewnienie niezbędnego zakwaterowania, sprzętu i personelu w celu zapewnienia skutecznego działania NBI.
- W zależności od kategorii, do której należą osoby podlegające ochronie, na przykład chorzy, ranni, rozbitkowie lub martwi uczestnicy walki, jeńcy wojenni lub cywile podlegający ochronie, NBI może gromadzić informacje, dokumenty i przedmioty, które mogą pomóc w ich identyfikacji. Obejmuje to informacje o schwytaniu, stanie zdrowia, ranach, chorobie lub przyczynie śmierci oraz zmianach sytuacji (przeniesienia, zwolnienia, repatriacje, ucieczki, przyjęcia do szpitala, zgonu). Konieczne może być również gromadzenie powiadomień o odbiciu zbiegłych jeńców wojennych, poświadczonych list wszystkich jeńców wojennych, którzy zmarli w niewoli, świadectw zgonu lub należycie poświadczonych list zmarłych, informacji wskazujących dokładną lokalizację i oznaczenia grobów oraz przedmiotów wartościowych (w tym waluty obcej i dokumentów ważnych dla najbliższych krewnych, takich jak testamenty lub inne przedmioty o wartości wewnętrznej lub sentymentalnej).
- W odniesieniu do praw człowieka można ustanowić alternatywny mechanizm poszukiwania, umożliwiający wniesienie wniosku do lokalnego sądu, który mógłby funkcjonować w czasach pokoju lub konfliktu wewnętrznego.

Artykuł 14

Rejestr informacji o osobach zaginionych

- 1) W celu zapewnienia skutecznego i szybkiego odnalezienia i wyjaśnienia losu osób zaginionych należy ustanowić Rejestr scentralizowanych danych dotyczących osób zaginionych.
- 2) W Rejestrze gromadzone i centralizowane są dane dotyczące osób zaginionych służące ustaleniu tożsamości takich osób oraz miejsca i okoliczności ich zaginięcia.
- 3) Dane wprowadzone do Rejestru podlegają niezależnej, bezstronnej i dokładnej weryfikacji ich dokładności i zgodności z informacjami pochodzącymi z oficjalnej ewidencji osób zaginionych prowadzonej w [nazwa państwa].
- 4) Wszystkie organy państwowe [nazwa państwa] muszą udzielić [organowi] wszelkiej niezbędnej pomocy i współpracować z nim w celu ułatwienia funkcjonowania Rejestru.

KOMENTARZ

- Informacje o osobach zaginionych powinny znajdować się w scentralizowanej instytucji, co pozwoli uzyskać spójny obraz zakresu problemu, ułatwi lokalizację osoby zaginionej i będzie stanowił punkt odniesienia dla innych organów, w tym organów zagranicznych, które mogą mieć większe możliwości identyfikacji niż lokalny organ zgłaszający. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w których z powodu konfliktu lub niepokojów wewnętrznych może dojść do wyprowadzki rodziny z obszaru, w którym dokonano pierwszego zgłoszenia, w którym to przypadku rodziny nie powinny być zmuszane do powrotu tylko z powodów administracyjnych związanych z osobą, która zaginęła, jeśli można się tym zająć gdzie indziej. Należy dołożyć wszelkich starań, aby dane ewidencjonowane lokalnie były jak najszybciej kompilowane centralnie w celu uniknięcia nieporozumień i rozbieżności.
- W Rejestrze gromadzone i centralizowane są dane dotyczące osób zaginionych służące ustaleniu tożsamości takich osób oraz miejsca i okoliczności ich zaginięcia. Mogą to być zarówno dane administracyjne, takie jak imię i nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, jak i jakościowe, w tym w tym informacje na temat zawodu, działalności i znanego miejsca pobytu.
- Wprowadzenie i utrzymanie zabezpieczeń zgodnych z obowiązującymi zasadami gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących osób zaginionych i ich rodzin nie powinno stanowić szczególnego obciążenia dla organów krajowych lub osób zaangażowanych w gromadzenie lub przetwarzanie informacji. Jednak bez nich znaczna ilość informacji, często o bardzo wrażliwym charakterze, jest potencjalnie narażona na niewłaściwe wykorzystanie, co może narazić osobę, której dotyczą lub członka rodziny na niebezpieczeństwo.

Artykuł 15

Złożenie wniosku o poszukiwanie osoby zaginionej

- 1) Każda zainteresowana osoba może niezwłocznie zgłosić zaginięcie osoby i złożyć wniosek o poszukiwanie osoby zaginionej bezpośrednio do organu państwowego ustanowionego na mocy art. 12 niniejszej ustawy lub za pośrednictwem wyznaczonych władz lokalnych.
- 2) Uprawnienia [organu] do przyjmowania takich wniosków i podejmowania poszukiwań osób zaginionych nie mogą naruszać uprawnień innych organów państwowych odpowiedzialnych za ściganie karne.
- 3) [Organ] zapewni, aby procedury zgłaszania zaginięcia osoby były powszechnie znane i uproszczone.
- 4) Osoba składająca wniosek o poszukiwanie osoby zaginionej jest zobowiązana do podania minimalnych danych dotyczących tożsamości osoby zaginionej, zgodnie z ust. 7 art. 2 niniejszej ustawy. W przypadku, gdy takie minimalne wymagane dane nie zostaną dostarczone, osoba, która złożyła wniosek, dostarczy dodatkowe informacje w rozsądnym terminie.
- 5) Wnioski o poszukiwanie cudzoziemców mogą być składane przez krewnych cudzoziemca oraz przez odpowiednie organy państwa obywatelstwa zaginionego obywatela zgodnie z tą samą procedurą, co w przypadku obywateli [nazwa państwa], jeżeli:
 - tymczasowe/stałe miejsce zamieszkania osoby zaginionej znajdowało się na terytorium [nazwa państwa];
 - tymczasowe/stałe miejsce zamieszkania osoby zaginionej nie znajdowało się na terytorium [nazwa państwa], ale wnioskodawca jest w stanie przedstawić wiarygodne informacje, że zaginięcie miało miejsce na terytorium tego państwa.
- 6) Wnioski o poszukiwanie osoby zaginionej, które zostały złożone do organów [ministerstwa spraw wewnętrznych lub innego właściwego ministerstwa] przed wejściem w życie niniejszej ustawy, mogą, według uznania wnioskodawcy, zostać również złożone do [organu] po wejściu w życie ustawy i zostaną uznane za dopuszczalne, jeżeli spełniają minimalny wymóg dotyczący danych przewidziany w ust. 7 art. 2 niniejszej ustawy.

KOMENTARZ

- Rejestracja wniosku o poszukiwanie osoby zaginionej jest zobowiązaniem do podjęcia wszelkich możliwych działań w odpowiedzi na zgłoszenie zaginięcia osoby. Może się zdarzyć, że wyjaśnienie losu wszystkich zaginionych osób będzie w pewnych okresach niemożliwe ze względu na okoliczności, jak np. nieustające akty przemocy stanowiące zagrożenie dla ogólnego bezpieczeństwa. Nie powinno to jednak *de facto* przesądzać o tym, że przypadki zaginięć nie będą w ogóle ewidencjonowane ani badane. Wręcz przeciwnie, [organ] musi ustanowić i wspierać aktywny proces, ze szczególnym naciskiem na zapobieganie zaginięciom osób.
- W większości przypadków konieczne będzie ustanowienie procedury umożliwiającej zgłoszenie i rejestrację zaginięcia, a tym samym wywołanie skutków prawnych. Zgłoszenie zaginięcia osoby może zbiegać się w czasie z zawiadomieniem o przestępstwie (np. porwaniu), jednak konieczne jest wprowadzenie procedur umożliwiających zarejestrowanie osoby jako zaginionej, niezależnie od tego, czy jest ona również ofiarą przestępstwa. W przypadku, gdy władze zostały powiadomione o możliwości popełnienia przestępstwa, powinny one rozpocząć dochodzenie w zwykły sposób.
- Możliwość zarejestrowania faktu zaginięcia danej osoby powinna być dostępna dla szerokiego grona osób. Władze krajowe powinny zapewnić, że każda osoba mająca uzasadniony interes może zarejestrować osobę zaginioną. Obejmuje to członków rodziny i osoby pozostające na utrzymaniu osoby zaginionej, a także przedstawiciele prawnych osoby zaginionej lub jej rodziny. Może to jednak obejmować również inne osoby, które są w stanie wykazać uzasadniony interes, takie jak przyjaciele i sąsiedzi lub każda osoba, która może być wiarygodnym świadkiem zaginięcia danej osoby. W przypadku otrzymania informacji wskazujących na miejsce pobytu danej osoby lub w przypadku zgłoszenia się osoby zaginionej, każdy wniosek o taką rejestrację będzie oczywiście musiał zostać odrzucony.
- Aby ułatwić zgłaszanie i rejestrację, władze krajowe mogą wyznaczyć lokalne instytucje (policję lub inne) jako właściwy organ do przyjmowania takich zgłoszeń. Często będzie to instytucja najbliższa miejscu zamieszkania osoby zaginionej lub miejscu, w którym osoba była widziana po raz ostatni, ale powinna istnieć również możliwość dokonania rejestracji w innym miejscu, jeśli istnieją ku temu podstawy. Może być tak, że w prawie krajowym zostaną określone takie podstawy, ale jeśli tak się stanie, należy pozostawić możliwość przedstawienia innych uzasadnionych podstaw. Mogą one obejmować miejsce zamieszkania rodziny, jeśli różni się ono od miejsca zamieszkania osoby zaginionej.
- Zgłoszenie powinno być możliwe, gdy tylko pojawią się podejrzenia, że dana osoba mogła zginąć. Zwykle nie należy określać czasu, jaki musi upłynąć między podejrzeniem zaginięcia a momentem zgłoszenia, jednak jeśli taki jest określony, powinien być rozsądny i może zależeć od okoliczności zgłoszenia. Każda próba zgłoszenia zaginięcia osoby powinna być ewidencjonowana, niezależnie od czasu, w którym została podjęta. Należy jednoznacznie określić moment, w którym wszelkie skutki prawne mogą wejść w życie.
- W momencie rejestracji należy zebrać wyczerpujące informacje dotyczące zaginionej osoby. Należy koniecznie zadbać o to, by w momencie zgłoszenia zanotować jak najwięcej szczegółów dotyczących zaginionej osoby i okoliczności jej zaginięcia, ponieważ z upływem czasu ważne szczegóły mogą ulec zapomnieniu. Oprócz podstawowych informacji, takich jak imię i nazwisko, wiek i płeć, istotne jest także zebranie informacji na temat ubrania, jakie osoba miała na sobie, kiedy była widziana po raz ostatni, miejsca, w którym była widziana po raz ostatni, w tym powodu, dla którego osoba jest uważana za zaginioną, oraz szczegółowych informacji dotyczących członków rodziny i osoby dokonującej zgłoszenia. Wystarczającym jest, aby osoba dokonująca zgłoszenia była w stanie zidentyfikować osobę uznaną za zaginioną i podać podstawy, na których opierają się obawy, że dana osoba zginęła, co oznacza, że rejestracja nie powinna być uniemożliwiona w przypadku braku jakichś informacji.
- Zbierane informacje nie powinny działać na szkodę osoby, której zaginięcie zgłoszono. Informacje te powinny być udostępniane odpowiednim i niezbędnym organom, ale wszystkie informacje powinny być chronione po ich przekazaniu.

Artykuł 16

Zaprzestanie poszukiwań

- 1) Wniosek o poszukiwanie osoby zaginionej uznaje się za zrealizowany, gdy poszukiwana osoba została zlokalizowana, a rodzina i odpowiednie organy zostały o tym fakcie należycie poinformowane.
- 2) W przypadku, gdy osoba zaginiona zostanie uznana za zmarłą, a jej szczątki nie zostaną odnalezione, procedura poszukiwania nie zostanie zakończona, chyba że zażąda tego osoba, która złożyła wniosek o poszukiwanie.

KOMENTARZ

- Wniosek o poszukiwanie może zostać uznany za zrealizowany w następujących przypadkach.
 - Poszukiwana osoba została zlokalizowana. Osoba zaginiona powinna zostać uznana za zidentyfikowaną, gdy procedura identyfikacji wyraźnie wykaże, że cechy fizyczne lub biologiczne osoby, zwłok lub szczątków ludzkich odpowiadają cechom osoby zaginionej lub gdy ustalone zostanie miejsce jej pobytu. Procedura identyfikacji powinna zostać przeprowadzona zgodnie z obowiązującymi przepisami.
 - Wnioskodawca został poinformowany, że zaginiona osoba została zlokalizowana, niezależnie od tego, czy można ponownie nawiązać z nią kontakt.
 - W przypadku śmierci, rodzinie przekazano wiarygodne informacje o śmierci danej osoby, a szczątki ludzkie zostały zwrócone, jeśli było to możliwe, lub potraktowane z godnością i szacunkiem oraz odpowiednio pochowane. W przypadku braku szczątków ludzkich niezbędne jest oficjalne przekazanie wszystkich wiarygodnych informacji zainteresowanym stronom.
 - Po zrealizowaniu wniosku o poszukiwanie wszystkie dane osobowe zebrane w celu rozstrzygnięcia sprawy powinny być przetwarzane zgodnie z prawem o ochronie danych osobowych, w tym ich usunięciu lub zniszczeniu, w zależności od przypadku.

Artykuł 17

Dostęp do informacji o osobach zaginionych

- 1) Organy państwowe odpowiedzialne za sprawy zagraniczne, obronę, wymiar sprawiedliwości, sprawy wewnętrzne i samorządy lokalne w ramach swoich kompetencji współpracują z [organem], dostarczają mu dostępnych informacji i udzielają mu niezbędnej pomocy w wykonywaniu jego zadań, w szczególności w poszukiwaniu i identyfikacji osób zaginionych.
- 2) Dostęp do informacji przysługuje osobie, której informacje dotyczą, krewnym i przedstawicielom prawnym osób zaginionych, władzom państwowym i innym organizacjom upoważnionym do poszukiwania i odzyskiwania osób zaginionych. Dane są udostępniane zgodnie z odpowiednimi przepisami dotyczącymi ochrony danych.
- 3) Informacje nie podlegają żadnym ograniczeniom, z wyjątkiem tych, które są przewidziane przez prawo i są niezbędne do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego. Jeżeli organy, do których się zwrócono, odmawiają udzielenia informacji z takich powodów, podejmuje się wszelkie dostępne środki współpracy w celu dostarczenia [organowi] informacji ściśle wymaganych do odnalezienia osoby zaginionej lub zidentyfikowania szczątków ludzkich.
- 4) [Organ] i inne zainteresowane organy państwowe współpracują z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i krajowym stowarzyszeniem Czerwonego Krzyża/Czerwonego Półksiężycy, zgodnie z ich uprawnieniami, w celu odnalezienia osób zaginionych i ochrony praw ich rodzin.
- 5) Wniosek o udostępnienie danych dotyczących osoby zaginionej może zostać złożony do [organu] przez krewnego takiej osoby lub przez organy państwowe. [Organ] rozpatruje taki wniosek i podejmuje decyzję w jego sprawie w terminie 30 dni od daty jego złożenia.
- 6) Osoba niezgadzająca się z decyzją [organu] wydaną na jej wniosek może odwołać się od tej decyzji do sądu w ciągu 30 dni od daty jej wydania.

KOMENTARZ

- Aby [organ] mógł wypełniać swoje zadania, niezbędna jest skuteczna współpraca z innymi agencjami i organami publicznymi. Znaczna część informacji związanych z poszukiwaniem i identyfikacją osób zaginionych, które mają zostać udostępnione wnioskodawcy, będzie pochodzić od różnych agencji rządowych/ministerstw na szczeblu krajowym lub lokalnym. Wszystkie odpowiednie ministerstwa muszą wykazać się wyraźnym zaangażowaniem i aktywnym wsparciem w wypełnianiu swoich jasno określonych ról w gromadzeniu i przetwarzaniu informacji związanych z osobami zaginionymi.
- Dostęp do danych osobowych przysługuje osobie fizycznej, której te informacje dotyczą. Każda osoba musi zostać poinformowana o istnieniu, wykorzystywaniu i ujawnianiu danych osobowych, które jej dotyczą, co obejmuje również osoby zaginione i ich krewnych. Należy również przewidzieć prawo do uzyskania kopii i zakwestionowania poprawności i kompletności danych oraz do wprowadzenia odpowiednich zmian.
- Administrator akt powinien mieć możliwość odmowy dostępu, w części lub w całości, w przypadku gdy wnioskowane informacje zawierają odniesienia do innych osób lub źródeł informacji otrzymanych w tajemnicy, w tym informacji chronionych umowami o zachowaniu poufności zawartymi w celach humanitarnych. Dostęp może być również regulowany, gdy istnieje prawdopodobieństwo, że udzielenie dostępu może stanowić poważne zagrożenie dla ważnego interesu publicznego (bezpieczeństwo narodowe, porządek publiczny itp.), poważnie zaszkodzić interesom innych osób lub utrudnić lub zagrazić celowi, dla którego informacje zostały zebrane, w tym celom humanitarnym.

Artykuł 18

Ochrona danych

- 1) Dane przechowywane w Rejestrze nie mogą być ujawniane ani przekazywane osobom do celów innych niż te, dla których zostały zgromadzone zgodnie z niniejszą ustawą.
- 2) Procedura korzystania, wprowadzania, wykluczania i wymiany danych, ich weryfikacji i zarządzania jest określona w przepisach dotyczących Rejestru.

KOMENTARZ

- Informacje dotyczące osoby zaginionej muszą być przetwarzane w odpowiedni sposób z poszanowaniem prywatności tej osoby i jej rodziny. Stosując odpowiednie zasady i praktyki w zakresie ochrony danych na poziomie krajowym, można zapewnić, że wszystkie dane osobowe będą wystarczająco chronione pod względem tego, kto ma do nich dostęp i w jakim celu oraz że dostęp do nich jest możliwy, jeżeli jest uzasadniony z przyczyn humanitarnych. Zasady dotyczące ochrony danych muszą równoważyć te potencjalnie sprzeczne potrzeby i będą wymagały wyraźnej lub nieodłącznej elastyczności we wszelkich środkach administracyjnych lub prawnych na szczeblu krajowym.
- W wielu systemach krajowych istnieją już rozbudowane przepisy prawne dotyczące ochrony danych osobowych i prywatności. Jednak często nawet w najbardziej zaawansowanych systemach nie ma pewności co do tego, w jaki sposób odnieść się do kwestii związanych z osobami zaginionymi i ich rodzinami. Ponieważ niektóre przepisy krajowe wyraźnie chronią tylko dane osób żyjących, w przypadku osób zaginionych należy założyć, że osoby te żyją i ich dane powinny być chronione. Jeśli prawo krajowe nie przewiduje ochrony informacji o osobach zmarłych, należy zachować szczególną ostrożność w przypadku śmierci po okresie zaginięcia, ponieważ rodzina może nadal uważać informacje za osobiste.
- Podjęte środki muszą zapewniać ochronę informacji i prywatności osób zaginionych i ich krewnych, a także zapewniać, że dane nie będą wykorzystywane do celów innych niż zamierzone. Cel gromadzenia danych powinien być jasno określony w momencie ich gromadzenia. Zgoda danej osoby, niezależnie od tego, czy jest to osoba zaginiona, czy osoba dostarczająca informacji, jest rozumiana jako obejmująca również zgodę na użycie danych do określonego celu, na potrzeby którego gromadzone są dane. Takie cele obejmują: ustalenie tożsamości, lokalizacji, warunków i losu osób zgłoszonych jako zaginione; ustalenie tożsamości niezidentyfikowanych szczątków ludzkich; dostarczenie rodzinom informacji dotyczących zaginionego lub zmarłego krewnego; oraz, w zależności od przypadku, wkład w działania wymiaru sprawiedliwości. Informacje uznawane za wrażliwe, takie jak informacje na temat DNA zebranego od członków rodziny w celu porównania ich z DNA szczątków ludzkich, są coraz częściej wykorzystywane w związku z dochodzeniami i postępowaniami karnymi, a także w sytuacjach klęsk żywiołowych, wypadków i poszukiwania osób zaginionych. Ustawodawstwo krajowe powinno zazwyczaj określać sytuacje, w których próbki DNA mogą być pobierane, metodę ich pobierania oraz przetwarzanie danych w ramach zamierzonego celu. Ważne jest, aby analiza DNA przeprowadzona w celu identyfikacji osoby zaginionej była oddzielona od jakiegokolwiek innego wykorzystania, na przykład w postępowaniu karnym, w przeciwnym razie może to uniemożliwić korzystanie z tej formy gromadzenia informacji ze strony krewnych i zainteresowanych stron.
- Jednocześnie te środki ochrony nie mogą w żaden sposób stanowić przeszkody w odnalezieniu lub zidentyfikowaniu osoby zaginionej. Dlatego konieczne jest, aby w organizacjach, które gromadzą, przetwarzają lub przechowują dane osobowe, wprowadzono jasne procedury zapewniające poszanowanie prywatności wraz z systemem odpowiedzialności i kontroli. Środki wykonawcze muszą zawierać postanowienia dotyczące nieprzestrzegania przepisów, określające poważne konsekwencje.
- Każde przypadki przekazania danych osobowych stronie trzeciej będzie musiał zostać oceniony pod kątem konkretnego celu, dla którego dane zostały uzyskane, konkretnego celu gromadzenia danych lub żądania informacji przez stronę trzecią oraz gwarancji ochrony, jakie strona trzecia może zaoferować. Należy również ocenić, czy osoby, których dane dotyczą, przekazałyby takie informacje stronie trzeciej oraz czy zgoda na gromadzenie i przetwarzanie danych obejmowała dorozumianą zgodę na takie przekazanie.
- Dane osobowe, które przysłużyły się już celowi, dla którego zostały zgromadzone, powinny zostać usunięte lub zniszczone, co zapobiegnie ich niewłaściwemu lub nieodpowiedniemu wykorzystaniu w przyszłości. Szczególne informacje gromadzone lub przetwarzane w celu zlokalizowania zaginionej osoby lub zidentyfikowania ludzkich szczątków nie są już potrzebne po zlokalizowaniu osoby lub zidentyfikowaniu szczątków. W takim przypadku powinny one zostać zniszczone, chyba że istnieje nadrzędna humanitarna potrzeba zachowania ich przez dalszy i określony czas. Alternatywnie, informacje mogą zostać zanonimizowane, tak aby na ich podstawie nie było możliwości zidentyfikować konkretnej osoby. Może to mieć miejsce w celach statystycznych lub historycznych. Dane osobowe, które utraciły charakter personalny, nie są już chronione jako dane osobowe.

CZĘŚĆ V - POSZUKIWANIE, ODZYSKIWANIE CIAŁA I SPOSÓB POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU ZGONU

Artykuł 19

Obowiązek właściwego poszukiwania i odzyskiwania zwłok

Po ustaleniu, że osoba zaginiona poniosła śmierć, należy podjąć wszelkie dostępne środki w celu odzyskania ciała i rzeczy osobistych.

KOMENTARZ

- Śmierć osoby zaginionej może zostać stwierdzona poprzez odnalezienie ludzkich szczątków lub uznania za zmarłego na podstawie innych dowodów, zdarzeń lub pewnych określonych sytuacji, lub osoba może zostać za zmarłą po upływie pewnego czasu. Ogólnie rzecz biorąc, nie jest pożądane automatyczne uznanie za zmarłego, z wyjątkiem jasno określonych okoliczności, które sugerują, że w danym przypadku musiało dojść do zgonu. W takich przypadkach powinien upłynąć rozsądny okres czasu od rejestracji zaginionej osoby. Osobę można uznać za zmarłą po upływie określonego czasu (prawdopodobnie kilku lat) oraz na wniosek przedstawiciela ustawowego, małżonka/rodziny lub właściwego organu. Z uwagi na względy dotyczące pewności prawa, kwestie testamentowe i inne, raczej nie jest pożądane, aby status prawny osoby zaginionej pozostawał nieokreślony, dlatego należy przewidzieć możliwość ustalenia tego statusu, jeśli nie na wniosek, to być może po osiągnięciu przez osobę zaginioną szczególnie podeszłego wieku.
- W sytuacjach konfliktu wewnętrznego prawo krajowe i regulacje muszą gwarantować przeprowadzenie skutecznego oficjalnego dochodzenia w sprawie okoliczności śmierci, jeśli jakakolwiek osoba została zabita lub istnieją podejrzenia, że została zabita w wyniku użycia siły przez funkcjonariuszy państwa. W międzynarodowych i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych właściwe organy muszą wdrożyć odpowiednie procedury udzielania informacji na temat tożsamości, miejsca i przyczyny śmierci odpowiednim organom lub rodzinom.
- Zmiana statusu z osoby zaginionej na potwierdzony przypadek śmierci zobowiązuje władze państwowe do podjęcia wszelkich dostępnych środków niezbędnych do odzyskania ludzkich szczątków. Proces ten może również obejmować rzeczy osobiste, które mogą być związane z ofiarą.
- [Organ] powinien zidentyfikować zmarłego i poinformować krewnych o odnalezieniu. Wszystkie rejestry, w tym NBI i Rejestr, powinny zostać zaktualizowane o informacje dotyczące osób zmarłych podlegających ich władzy lub kontroli, zarówno zidentyfikowanych, jak i niezidentyfikowanych, lokalizacji ludzkich szczątków i grobów oraz wydawania aktów zgonu, a także zsynchronizowane z takimi informacjami. Na tym etapie może być konieczna ponowna ocena statusu prawnego i powiązanych praw, a także potrzeby pomocy finansowej dla osób pozostających na utrzymaniu zmarłego.
- Nie należy dokonywać stwierdzenia zgonu przed podjęciem wszelkich dostępnych środków lub działań w celu ustalenia losu osoby zaginionej, w tym publicznego powiadomienia o zamiarze dokonania stwierdzenia zgonu. Należy przewidzieć konsekwencje powrotu osób zaginionych, które zostały prawnie uznane za zmarłe.
- Należy podjąć wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia właściwego postępowania ze szczątkami i rzeczami osobistymi zmarłego. Zachowanie godności i szacunku jest sprawą najwyższej wagi. Jeśli to możliwe, szczątki mogą zostać zwrócone rodzinie. Jeśli nie, należy zapewnić odpowiedni pochówek.

Artykuł 20

Stwierdzenie zgonu

- 1) Stwierdzenie zgonu jest dokonywane na wniosek każdej zainteresowanej osoby lub właściwego organu państwowego przez [właściwy organ krajowy, administracyjny lub wojskowy], jeżeli ustalono, że dana osoba zaginęła lub pozostaje uznana za zaginioną przez okres ponad [...] lat. Jeśli o stwierdzenie zgonu wnioskuje inna osoba niż krewny, krewni mogą wnieść sprzeciw wobec dokonania takiego stwierdzenia do właściwego organu krajowego.
- 2) Nie należy dokonywać stwierdzenia zgonu do czasu podjęcia wszelkich dostępnych środków lub działań w celu ustalenia losu osób zaginionych, w tym publicznego powiadomienia o zamiarze dokonania stwierdzenia zgonu.

KOMENTARZ

- Stwierdzenie zgonu może zostać dokonane na wniosek każdej zainteresowanej osoby lub właściwego organu. Jeśli o stwierdzenie zgonu wnioskuje inna osoba niż krewny, krewni powinni mieć możliwość wniesienia sprzeciwu wobec dokonania takiego stwierdzenia. Nie należy dokonywać takiego stwierdzenia przed podjęciem wszelkich dostępnych środków lub działań w celu ustalenia losu osoby zaginionej, w tym publicznych powiadomień o zamiarze dokonania stwierdzenia zgonu.
- Stwierdzenia zgonu i wystawienia aktu zgonu powinien dokonać wyznaczony organ sądowy lub inny właściwy organ. Sądami właściwymi do rozpatrzenia wniosku o stwierdzenie zgonu powinny być sądy właściwe dla miejsca zamieszkania osoby zaginionej lub aktualnego miejsca zamieszkania rodziny. Należy również wziąć pod uwagę szczególne trudności w dostępie do sądu oraz gromadzeniu i dostarczaniu niezbędnych dowodów/dokumentów w czasie konfliktu zbrojnego lub wewnętrznego, a także w warunkach panujących po zakończeniu konfliktu. W związku z tym należy wprowadzić dodatkowe przepisy dotyczące okoliczności, w których lekarz lub inna kompetentna osoba może wystawić akt zgonu w rozsądnym terminie. Należy również przewidzieć możliwość przedstawienia zastępczych lub alternatywnych dowodów/dokumentów, a wartość dowodowa może zostać nadana zaświadczeniom o zaginięciu / zgonie wystawionym przez jednostki wojskowe, wiarygodne instytucje lokalne lub MKCK (np. zaświadczenia MKCK oparte na wnioskach o poszukiwanie osoby zaginionej).
- Wydanie aktu zgonu, po stwierdzeniu rzeczywistej śmierci lub uznania za zmarłego, powinno wywoływać takie same skutki w odniesieniu do osoby zaginionej, jak w przypadku każdej innej osoby. Wydanie aktu zgonu powinno również spowodować wygaśnięcie wszelkich specjalnych ustaleń prawnych dokonanych w związku z faktem, że dana osoba zaginęła. Na przykład, małżonek powinien mieć swobodę ponownego zawarcia związku małżeńskiego, a postanowienia dotyczące dziedziczenia mogą być wykonywane w normalnym trybie. Należy ustanowić przepisy na wypadek powrotu osoby zaginionej w odniesieniu do odszkodowania/reparacji, restytucji, pomocy i opieki społecznej.
- Wzór aktu zgonu znajduje się w załączniku 2 do niniejszego dokumentu.

Artykuł 21

Postępowanie ze szczątkami ludzkimi

- 1) Właściwy organ ma obowiązek zapewnić, aby zmarli byli traktowani z szacunkiem i godnością. Zmarli muszą być zidentyfikowani i pochowani w indywidualnie oznaczonych grobach, w określonych i zewidencjonowanych miejscach.
- 2) Jeśli wymagana jest ekshumacja, właściwy organ ma obowiązek zapewnić, aby tożsamość ludzkich szczątków i przyczyna śmierci zostały ustalone z należytą starannością przez funkcjonariusza uprawnionego do przeprowadzania ekshumacji i badań pośmiertnych oraz do dokonywania ostatecznych ustaleń.
- 3) W sytuacjach międzynarodowych konfliktów zbrojnych ekshumacja jest dozwolona wyłącznie:
 - a) w celu ułatwienie identyfikacji i zwrotu szczątków zmarłego oraz rzeczy osobistych do kraju pochodzenia na jego wniosek lub na wniosek najbliższego krewnego;
 - b) w przypadku, gdy ekshumacja uzasadniona jest nadrzędnymi względami publicznymi, w tym względami medycznymi i dochodzeniowymi, należy powiadomić kraj pochodzenia o zamiarze ekshumacji szczątków wraz ze szczegółami dotyczącymi planowanego miejsca ponownego pochówku.
- 4) Szczątki ludzkie i rzeczy osobiste zostaną zwrócone rodzinom.

KOMENTARZ

- Postępowanie w przypadku śmierci jest zwykle regulowane przepisami prawa krajowego. Ustawodawstwo krajowe powinno jednak zawierać przepisy obejmujące sytuację zmarłych i szczątków ludzkich w przypadku osób zaginionych. Prawo przyjęte w odniesieniu do kwestii osób zaginionych powinno w takim przypadku zawierać przepis odnoszący się do takiego ustawodawstwa krajowego.
- Kwestie dotyczące okoliczności śmierci, a czasem liczby możliwych zmarłych lub faktu, że zgony mogły mieć miejsce wiele lat temu, mogą prowadzić do wniosku, że standardowe zasady nie mają tu zastosowania. Chociaż są to czynniki, które należy wziąć pod uwagę, zasadniczo należy przyjąć, że właściwym jest postępowanie standardowe, z wyjątkiem sytuacji, w których władze mogą powołać się na odpowiednio uzasadniony powód, aby postąpić inaczej. Każda odrębna procedura musi jednak uwzględniać zasady prawa międzynarodowego i podstawową potrzebę zapewnienia szacunku dla zmarłych i potrzeb ich rodzin.
- Ponadto krajowe zasady postępowania karnego i dochodzeniowego powinny stanowić, że informacje zebrane podczas ekshumacji, które mogą pomóc w identyfikacji ofiar konfliktu zbrojnego lub wewnętrznego, są przekazywane organom odpowiedzialnym za identyfikację ofiar. Takie zasady powinny również zapewniać, że wszystkie informacje/dowody zebrane na temat zmarłych osób podczas postępowania sądowego lub dochodzenia są przekazywane bezpośrednio rodzinie lub MKCK, który działa jako pośrednik lub w celu zapewnienia, że informacje są odpowiednio przechowywane do czasu przekazania ich rodzinom.
- W przypadku odkrycia niezidentyfikowanych ciał i szczątków ludzkich, niezależnie jak starych i gdziekolwiek znalezionych, należy wziąć pod uwagę, że ich tożsamość może zostać ustalona w późniejszym czasie, oraz że należy postępować z nimi w taki sam sposób, jak ze zwłokami zidentyfikowanymi.
- Odnalezienie miejsc pochówku może okazać się istotne nie tylko z punktu widzenia odnalezienia zaginionych osób, ale także z punktu widzenia stwierdzenia popełnienia przestępstwa i jego ewentualnego ścigania. W związku z tym ekshumacje powinny być przeprowadzane wyłącznie na podstawie odpowiednich zezwoleń i zgodnie z warunkami określonymi w przepisach prawa. Zwykle należy zatrudnić do tego specjalistę medycyny sądowej posiadającego wszystkie odpowiednie kwalifikacje i przewidzieć ramy kwalifikacji zawodowych niezbędnych do wykonywania lub nadzorowania wszelkich czynności związanych z postępowaniem ze szczątkami ludzkimi.
- Etyczne zasady postępowania powszechnie akceptowane przez społeczność międzynarodową w zakresie stosowania środków identyfikacji, w szczególności w dochodzeniach prowadzonych w kontekście międzynarodowym, muszą być przestrzegane i powinny być promowane i/lub przyjmowane przez właściwe organy. Procedury ekshumacji i sekcji zwłok powinny być zgodne z następującymi zasadami:
 - Przez cały czas należy szanować godność, honor, reputację i prywatność zmarłego.
 - Należy wziąć pod uwagę znane przekonania i poglądy religijne zmarłego i jego krewnych.
 - Rodziny powinny być informowane o decyzjach dotyczących ekshumacji i sekcji zwłok oraz o wynikach takich badań. Jeśli pozwalają na to okoliczności, należy rozważyć obecność rodzin lub przedstawicieli rodzin.
 - Po przeprowadzeniu sekcji zwłok, szczątki powinny zostać jak najszybciej wydane rodzinie.
 - Podczas ekshumacji konieczne jest gromadzenie wszystkich informacji służących identyfikacji; przepisy i procedury powinny być zgodne z zasadami regulującymi ochronę danych osobowych i informacji genetycznych; należy zabezpieczyć dowody umożliwiające identyfikację, które mogą być wymagane w dochodzeniu karnym, zarówno na mocy prawa krajowego, jak i międzynarodowego.
- W zależności od wyraźnych okoliczności zgonu lub zgonów, ogólna odpowiedzialność za ochronę i odzyskanie szczątków powinna spoczywać na określonym organie, współpracującym w razie potrzeby z innymi podmiotami. W ten sposób istnieje większa szansa na ustanowienie jasnego łańcucha obowiązków uprawnień i odpowiedzialności. Należy ustanowić jasną formę autoryzacji operacji odzyskiwania szczątków, w tym odpowiednie przepisy w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa.

Artykuł 22

Pochówek i ekshumacja

- 1) Krewni osób zaginionych mają prawo żądać oznaczenia miejsc pochówku osób zaginionych lub ich ekshumacji.
- 2) Oznaczenie miejsca pochówku lub ekshumacji należy do kompetencji [*organu*] po ustaleniu tożsamości osób pochowanych lub ich szczątków.
- 3) [*Organ*] wydaje zezwolenie na umieszczenie tablicy pamiątkowej lub innego znaku upamiętniającego. Kwestie dotyczące oznakowania miejsc pochówku lub ekshumacji regulują przepisy przyjęte przez [*organ*] w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.
- 4) [*Organ*] jest zobowiązany zadbać o utworzenie i właściwe funkcjonowanie oficjalnego systemu ewidencji grobów służącego ewidencjonowaniu danych dotyczących zmarłych i ich pochówku. Taki system powinna obejmować informacje dotyczące osób podlegających ochronie w przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

KOMENTARZ

- Ze szczątkami osób zabitych w akcji i innych zmarłych należy postępować zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności w odniesieniu do poszukiwania, zbierania, identyfikacji, transportu, usuwania lub pochówku oraz odesłania zwłok.
- We wszystkich sytuacjach obowiązujące procedury, dyrektywy i instrukcje powinny być zgodne między innymi z następującymi zasadami:
 - Zmarłych należy traktować z szacunkiem i godnością.
 - Tożsamość szczątków ludzkich i przyczyna śmierci powinny zostać ustalone z należytą starannością, a wszystkie dostępne informacje powinny zostać zewidencjonowane przed przystąpieniem do kolejnych etapów postępowania ze szczątkami. Do przeprowadzenia sekcji zwłok i ostatecznego ustalenia tożsamości i przyczyny zgonu należy wyznaczyć funkcjonariusza państwowego lub kompetentną osobę, najlepiej odpowiednio wykwalifikowanego specjalistę medycyny sądowej. Podczas tego procesu należy przestrzegać powszechnie uznanych międzynarodowych standardów etycznych.
 - Pochówek powinien być w miarę możliwości poprzedzony badaniem lekarskim, z którego należy sporządzić raport.
 - Pochówek powinien odbywać się w indywidualnych grobach, chyba że okoliczności wymagają pochówku w grobach zbiorowych.
 - W miarę możliwości zmarli powinni być chowani zgodnie z obrzędami wyznawanej przez nich religii.
 - Należy unikać kremacji, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to konieczne (np. ze względu na zdrowie publiczne), a jeśli do niej doszło, należy zachować dokumentację dotyczącą przyczyny kremacji oraz prochy.
 - Wszystkie groby muszą być oznaczone.
- Z myślą o członkach sił zbrojnych, w tym zaangażowanych w operacje utrzymania lub przywracania pokoju, ugrupowań zbrojnych oraz cywilnych służb pomocniczych lub innych podmiotów zaangażowanych w pozyskiwanie zwłok i zarządzanie nimi, standardowe procedury operacyjne, dyrektywy lub instrukcje powinny obejmować następujące kwestie:
 - poszukiwanie, pozyskiwanie i identyfikację zwłok bez rozróżnienia;
 - ekshumację, pozyskiwanie, transport, tymczasowe przechowywanie lub pochówek oraz odesłanie ludzkich szczątków i zwłok;
 - szkolenia i informacje na temat sposobów identyfikacji i postępowania ze zmarłymi.
- W przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych władze muszą zapewnić ewidencjonowanie zmarłych, w tym ich pochówków oraz danych dotyczących grobów i osób w nich pochowanych. Takie zadanie można skutecznie realizować w ramach oficjalnego krajowego systemu ewidencji grobów, natomiast jeśli nie jest to możliwe, wymagane może być utworzenie i zadbanie o właściwe funkcjonowanie uzupełniającego systemu ewidencjonowania informacji dotyczących śmierci i pochówku osób podlegających ochronie.

Artykuł 23

Niezidentyfikowane zwłoki

- 1) Ze wszelkimi niezidentyfikowanymi szczątkami ludzkimi należy postępować zgodnie z art. 19-22 niniejszej ustawy.
- 2) Należy prowadzić Rejestr i umożliwić dostęp do odpowiednich informacji celem odpowiedniego zadbania o niezidentyfikowane zwłoki do czasu ich zidentyfikowania oraz poinformowania rodzin i zainteresowanych stron.

KOMENTARZ

- Należy zastosować wszelkie dostępne środki celu identyfikacji ludzkich szczątków.
- W przypadku odnalezienia szczątków osoby, które nie zostały zidentyfikowane lub nie są możliwe do zidentyfikowania, należy zastosować wszelkie środki zapewniające godne obchodzenie się ze zwłokami i ich pochówek.
- Rejestr bezwzględnie musi być prowadzony w sposób **aktywny**, aby umożliwić przyszłą identyfikację i późniejsze powiadomienie krewnych i zainteresowanych stron, w tym organów państwowych.

CZĘŚĆ VI - ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA

Artykuł 24

Czyny przestępcze

- 1) Następujące czyny, popełnione z naruszeniem niniejszej ustawy lub innego obowiązującego prawa karnego, będą ścigane i podlegać przewidzianym dla nich sankcjom:
 - a) bezprawne aresztowanie, zatrzymanie lub internowanie
 - b) nieuzasadniona odmowa przez funkcjonariusza udzielenia danych dotyczących osoby zaginionej na wniosek krewnego osoby zaginionej, [organu] lub innych organów państwowych;
 - c) nieuzasadniona odmowa lub opóźnienie w dostarczeniu informacji o osobie zaginionej przez funkcjonariusza, do którego zwrócono się o udzielenie takich danych zgodnie z niniejszą ustawą i przepisami w sprawie Rejestru;
 - d) umyślne podanie przez funkcjonariusza fałszywych i niezweryfikowanych danych dotyczących osoby zaginionej, które utrudniają odnalezienie takiej osoby;
 - e) bezprawne wykorzystywanie i ujawnianie danych osobowych;
 - f) systematyczne i celowe odmawianie prawa do informowania krewnych o ujęciu/aresztowaniu, adresie i stanie zdrowia z naruszeniem art. 4 ust. 5 niniejszej ustawy;
 - g) systematyczne i celowe odmawianie prawa do wymiany wiadomości z krewnymi z naruszeniem art. 4 ust. 5 niniejszej ustawy;
 - h) umyślne okaleczanie, profanacja i bezczeszczenie zwłok;
 - i) doprowadzenie do wymuszonego zaginięcia.
- 2) Nieprzestrzeganie przez upoważnionego funkcjonariusza przepisów niniejszej ustawy i powiązanych aktów prawnych, w tym ustaw i rozporządzeń administracyjnych regulujących działalność organów władzy państwowej opisanych w niniejszym dokumencie, podlega sankcjom przewidzianym w [odniesienie do krajowych przepisów karnych] w odniesieniu do czynów stanowiących ich naruszenie.
- 3) Niniejszą ustawę uzupełnia [odniesienie do krajowych przepisów karnych] w odniesieniu do czynów stanowiących naruszenie międzynarodowego prawa humanitarnego lub innych przestępstw na mocy prawa międzynarodowego.

KOMENTARZ

- Systematyczne i celowe odmawianie prawa do pozyskania informacji na temat swojego krewnego powinno być karane jako przestępstwo zgodnie z prawem krajowym. Należy określić kary odpowiednie do wagi wykroczenia.
- Systematyczne i celowe odmawianie prawa do informowania krewnych o schwytaniu/aresztowaniu, adresie i stanie zdrowia powinno być karane jako przestępstwo zgodnie z prawem krajowym. Należy określić kary odpowiednie do wagi wykroczenia.
- Zgodnie z większością tradycji religijnych i kulturowych, prawo humanitarne zabrania bezczeszczenia i okaleczania zwłok. W większości systemów prawnych powinny istnieć krajowe środki mające na celu zapewnienie przestrzegania tego zakazu poprzez kryminalizację wszystkich aktów okaleczenia i profanacji. Okaleczanie lub profanacja zwłok może prowadzić do trudności w ich identyfikacji, a tym samym może potencjalnie prowadzić do uznania danej osoby za zaginioną, podczas gdy w rzeczywistości osoba ta nie żyje. Ma to zatem bezpośredni wpływ na możliwość poznania przez rodzinę losu zaginionej osoby.
- Analogicznie za przestępstwo należy uznać brak poszanowania miejsc pochówku i przypadki bezczeszczenia grobów. Okaleczanie lub profanacja zwłok może stanowić zbrodnię wojenną polegającą na naruszeniu godności osobistej, w szczególności na poniżającym lub upokarzającym traktowaniu, zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (xxi) i art. 8 ust. 2 lit. c) ppkt (ii) Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Prawo krajowe powinno gwarantować, że przestępstwa profanacji i bezczeszczenia zwłok będą ścigane jako przestępstwa kryminalne. Umysłne okaleczenie również powinno stanowić przestępstwo, a dodatkowo może zostać uznane za czyn służący ukryciu innego przestępstwa, które doprowadziło do śmierci.
- Niniejsza ustawa musi zawierać odniesienie do uznawania za przestępstwa poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego i innych przestępstw na mocy prawa międzynarodowego oraz sankcji karnych związanych z tymi przestępstwami, przewidzianych w ustawodawstwie krajowym. Jeśli takie krajowe przepisy wdrażające MPH jeszcze nie istnieją, [organ] podejmie się propagowania i wdrażania zasad MPH na poziomie krajowym i zachowa uprawnienia do wszczęcia postępowania karnego w odniesieniu do naruszeń, gdy będzie to konieczne.
- Nieprzestrzeganie przepisów niniejszej ustawy przez upoważnionego funkcjonariusza powinno podlegać karom przewidzianym w krajowych przepisach karnych. Odpowiedzialność funkcjonariuszy rozciąga się na czyny popełnione przez ich podwładnych.

Artykuł 25

Ściganie przestępstw

- 1) Władze państwowe przyjmą ustawodawstwo w celu zapewnienia, że przestępstwa wymienione w art. 24 niniejszej ustawy są karalne na mocy prawa krajowego oraz że postępowanie karne może zostać wszczęte przez osobę zaginioną lub jej przedstawiciela prawnego, członków rodziny, zainteresowane strony lub władze państwowe.
- 2) Pod pewnymi warunkami możliwe jest udzielenie amnestii pewnym osobom. Żadna forma amnestii nie przysługuje w przypadku popełnienia przestępstwa na mocy prawa międzynarodowego lub poważnego naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego.

KOMENTARZ

- Organy krajowe podejmują niezbędne środki w celu ustanowienia swojej jurysdykcji w odniesieniu do przestępstw wymienionych w art. 24.
- Osoba lub grupa osób sądzona za przestępstwa określone w art. 24 jest uprawniona do wszelkich gwarancji sądowych przysługujących standardowo każdej zwykłej osobie sądzonej.
- Jeśli popełniono przestępstwo, a wyznaczony organ państwowy (np. Minister Spraw Publicznych) nie ściga czynów karalnych, państwo powinno zobowiązać się do egzekwowania prawa i ścigania przestępstwa.
- W przypadku udzielenia amnestii na mocy aktu prawnego, musi on jasno określać, kto i w jakich przypadkach może, a kto nie może skorzystać z takiego przepisu i w jakich okolicznościach. Na przykład amnestia nie może:
 - przysługiwać osobom, które popełniły przestępstwa na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, w tym zbrodnie wojenne, ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości;
 - uniemożliwić wszczęcia postępowania cywilnego lub mieć wpływ prawny na prawo ofiar do zadośćuczynienia;
 - stanowić obejścia gwarancji rzetelnego procesu sądowego;
 - uniemożliwić możliwym do zidentyfikowania ofiarom zakwestionowanie takiej decyzji.

CZĘŚĆ VII - NADZÓR

Artykuł 26

Nadzór

Odpowiedzialność za nadzór nad egzekwowaniem stosowania przepisów niniejszej ustawy spoczywa na organie nadzorczym [*organu*].

CZĘŚĆ VIII - POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 27

Wejście w życie

Niniejsza ustawa wchodzi w życie zgodnie z ustawodawstwem [*nazwa państwa*].

ZAŁĄCZNIK 1 - Wzór zaświadczenia o zaginięciu

(Nazwa właściwego organu)

ZAŚWIADCZENIE O ZAGINIĘCIU

Numer referencyjny

Imię (imiona) i nazwisko

Miejsce i data urodzenia

Adres

Obywatelstwo Płeć.....

Zawód

Rodzaj i numer dokumentu

Imię ojca

Imię matki

Imię i nazwisko współmałżonka

Osoby pozostające na utrzymaniu

Data, kiedy osoba była widziana po raz ostatni i miejsce, w którym była widziana po raz ostatni
.....

Imię i nazwisko osoby zgłaszającej

Adres osoby zgłaszającej

PRZEDSTAWICIEL OSOBY ZAGINIONEJ

Organ

lub

Imię (imiona) i nazwisko

Adres

Obywatelstwo

Rodzaj i numer dokumentu

Okres ważności zaświadczenia o zaginięciu

(Data, pieczęć i podpis właściwego organu)

ZAŁĄCZNIK 2 - Wzór aktu zgonu

(Nazwa właściwego organu)

AKT ZGONU

Numer referencyjny

Imię (imiona) i nazwisko

Miejsce i data urodzenia

Adres ostatniego miejsca zamieszkania

Obywatelstwo Płeć.....

Zawód

Rodzaj i numer dokumentu

Imię ojca

Imię matki

Imię i nazwisko współmałżonka

Osoby pozostające na utrzymaniu

Organ

Postanowienia MPH

Fragment raportu MKCK *The missing and their families [Osoby zaginione i ich rodziny]* w ramach podsumowania Międzynarodowej konferencji ekspertów rządowych i pozarządowych [*International Conference of Governmental and Non-Governmental Experts*], która odbyła się w dniach 19-21 lutego 2003 r.

Przedmowa

Międzynarodowe prawo humanitarne i międzynarodowe prawo dotyczące praw człowieka mają równoległe zastosowanie w konfliktach zbrojnych. Traktaty dotyczące praw człowieka mają zastosowanie zawsze i we wszystkich okolicznościach do wszystkich osób podlegających jurysdykcji Państwa-Strony. W związku z tym mają one także zastosowanie w czasie konfliktu zbrojnego, z wyjątkiem zakresu, w jakim Państwo-Strona mogło zgodnie z prawem odstąpić od niektórych swoich zobowiązań wynikających z traktatu. Aby odstępstwo było zgodne z prawem, muszą zostać spełnione ściśle określone warunki. Międzynarodowe prawo humanitarne ma zastosowanie w sytuacjach konfliktów zbrojnych i jest niederogowalne.

Aby oszczędzić czytelnikowi niepotrzebnych powtórzeń, przepisy międzynarodowego prawa dotyczące praw człowieka są cytowane jako odniesienia tylko w stosunku do zasad mających zastosowanie w przypadku konfliktu wewnętrznego; tylko te przepisy, które wyraźnie wspominają o konfliktach zbrojnych lub odnoszą się do niederogowalnego obowiązku, są cytowane jako odniesienia w stosunku do zasad mających zastosowanie w międzynarodowych i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Zarówno niniejsza lista międzynarodowych zasad prawa humanitarnego mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, jak i lista międzynarodowych zasad praw człowieka mających zastosowanie w przypadku konfliktu wewnętrznego nie jest w żadnym razie wyczerpująca.

A. Prawo międzynarodowe

Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych

- [1] Wszystkie Państwa-Strony zobowiązują się przestrzegać i dopilnować przestrzegania niniejszej Konwencji i protokołu dodatkowego I we wszelkich okolicznościach, a w sytuacjach poważnego naruszenia Konwencji genewskich lub protokołu dodatkowego I, Państwa-Strony zobowiązują się podjąć działania, wspólnie lub indywidualnie, we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych i zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Znajomość losu krewnych

- [2] Rodziny mają prawo znać los swoich krewnych.
- [3] Każda strona konfliktu musi podjąć wszelkie możliwe środki w celu odnalezienia osób uznanych za zaginione w wyniku konfliktu zbrojnego.

Ochrona ogólna

- [4] Wszystkie osoby podlegające ochronie mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.
- [5] Życie każdego żołnierza *hors de combat* oraz cywila musi być szanowane i chronione.
- [6] Gdy tylko pozwalają na to okoliczności, w szczególności po zakończeniu walk, należy bezzwłocznie podjąć wszelkie możliwe środki w celu odszukania i wydobycia rannych, chorych i rozbitków, bez dokonywania niekorzystnych rozróżnień.
- [7] Wszyscy żołnierze *hors de combat* oraz cywile muszą być traktowani humanitarnie.
- [8] Zakazuje się stosowania tortur i innych form okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania.
- [9] Zakazuje się brania zakładników.
- [10] Zakazuje się pozbawienia wolności w sposób arbitralny.
- [11] Zakazuje się dokonywania wymuszonych zaginięć.
- [12] Zakazuje się dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, religię lub wyznanie, płeć, pochodzenie lub majątek, lub jakichkolwiek innych podobnych kryteriów.
- [13] Każdy ma prawo do sprawiedliwego procesu przed niezawisłym, bezstronnym oraz prawidłowo powołanym sądem, z poszanowaniem wszystkich uznanych międzynarodowo gwarancji sądowych.
- [14] Bez uszczerbku dla bardziej korzystnych zasad traktowania, państwa neutralne muszą stosować przez analogię odpowiednie postanowienia czterech Konwencji genewskich oraz protokołu dodatkowego I do tych osób podlegających ochronie, które są przez nie przyjmowane lub internowane na ich terytorium.
- [15] Każda strona konfliktu musi zezwolić na swobodny przepływ i nie blokować arbitralnie dostarczania pomocy humanitarnej przeznaczonej dla potrzebujących cywilów na obszarach znajdujących się pod jej kontrolą; personel humanitarny musi mieć swobodę ruchu niezbędną do zapewnienia wykonywania swoich funkcji, chyba że nie jest to możliwe z nadrzędnych względów wojskowych.

Prowadzenie działań zbrojnych

- [16] Strony konfliktu mają obowiązek odróżniania uczestników walki zbrojnej od ludności cywilnej oraz obiektów cywilnych od celów wojskowych. Działania wojenne powinny być kierowane wyłącznie przeciwko celom wojskowym.
- [17] Zabronione są ataki bez rozróżnienia.
- [18] Prowadząc operacje wojskowe, należy podjąć środki ostrożności podczas ataku i przed skutkami ataku, aby uniknąć strat w ludności cywilnej, cywilach i obiektach cywilnych.
- [19] Żołnierze *hors de combat* i cywile nie mogą być wykorzystywani do osłaniania operacji wojskowych.

Ochrona ludności cywilnej

- [20] Strony konfliktu nie mogą zarządzić wysiedlenia lub przymusowego wysiedlenia ludności cywilnej, w całości lub w części, z przyczyn związanych z konfliktem, chyba że wymaga tego bezpieczeństwo zaangażowanej ludności cywilnej lub nadrzędne względy wojskowe, a w takim przypadku tylko na tak długo, jak to konieczne; przesiedleni cywile muszą być jak najszybciej przetransportowani z powrotem do swoich domów po zakończeniu działań wojennych w danym obszarze.
- [21] W przypadku przesiedlenia należy zaspokoić podstawowe potrzeby ludności cywilnej, zapewnić jej bezpieczeństwo i utrzymać jedność rodzin.
- [22] Należy ułatwić dobrowolny i bezpieczny powrót oraz reintegrację przesiedleńców.
- [23] Zakazuje się dyskryminacji powracających przesiedleńców.
- [24] Mocarstwo okupacyjne nie może dokonywać przeniesienia części swojej własnej ludności cywilnej na terytorium, które okupuje, ani deportować lub przenosić ludności z terytorium okupowanego wewnątrz lub poza ten obszar.
- [25] Kobiety, osoby starsze i osoby niepełnosprawne dotknięte konfliktem zbrojnym mają prawo do szczególnej ochrony.
- [26] Dzieci dotknięte konfliktem zbrojnym mają prawo do szczególnej ochrony.

Ochrona osób podlegających ochronie pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem

- [27] Dane osobowe osób podlegających ochronie pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem muszą być ewidencjonowane.
- [28] Ewidencjonowane informacje na temat osób podlegających ochronie pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem muszą pozwalać na dokładną identyfikację danej osoby i szybkie powiadomienie najbliższej rodziny.
- [29] Internowanie cywilów.
 - A. Osoby podlegające ochronie przebywające na terytorium strony konfliktu mogą być internowane lub umieszczone w wyznaczonym miejscu zamieszkania tylko wówczas, gdy jest to bezwzględnie konieczne ze względów bezpieczeństwa Mocarstwa zatrzymującego. Czynność ta musi zostać jak najszybciej ponownie rozpatrzona przez odpowiedni sąd lub komisję administracyjną wyznaczoną w tym celu przez Mocarstwo zatrzymujące; jeśli decyzja o internowaniu lub umieszczeniu w wyznaczonym miejscu pobytu zostanie utrzymana, sąd lub komisja administracyjna musi okresowo, co najmniej dwa razy w roku, rewidować tę decyzję w celu jej zmiany na korzystniejszą, jeśli pozwalają na to okoliczności. [30]

- B. Jeżeli Mocarstwo okupacyjne uzna za konieczne, z nadrzędnych względów bezpieczeństwa, podjęcie środków bezpieczeństwa w stosunku do osób podlegających ochronie, może ono, co najwyżej, poddać je przymusowemu zamieszkaniu lub internowaniu. Decyzje dotyczące takiego przymusowego zamieszkania lub internowania muszą być podejmowane zgodnie z regularną procedurą określoną przez Mocarstwo okupacyjne zgodnie z postanowieniami KGIV, z uwzględnieniem prawa do odwołania. Odwołanie musi zostać rozpatrzone w możliwie najkrótszym terminie, a jeśli decyzja zostanie podtrzymana, musi podlegać okresowej rewizji, w miarę możliwości co sześć miesięcy. [31]
- C. Osoby podlegające ochronie, które dopuszczają się przestępstwa mającego na celu wyłącznie wyrządzenie szkody Mocarstwu okupacyjnemu, lecz które nie stanowi próby zamachu na życie lub zdrowie członków sił okupacyjnych lub administracji, ani poważnego zagrożenia zbiorowego, ani też nie wyrządza poważnej szkody mieniu sił okupacyjnych lub administracji albo używanym przez nie instalacjom, podlegają internowaniu lub zwykłemu pozbawieniu wolności, pod warunkiem że czas trwania internowania lub pozbawienia wolności jest proporcjonalny do popełnionego przestępstwa. [32]
- D. Każda internowana osoba podlegająca ochronie musi być zwolniona przez Mocarstwo zatrzymujące, gdy tylko ustaną przyczyny, które spowodowały jej internowanie. [33]

[34] Internowani członkowie tej samej rodziny muszą być umieszczeni razem w tym samym miejscu internowania.

[35] Kobiety pozbawione wolności muszą być oddzielone od zatrzymanych mężczyzn, chyba że są członkami tej samej rodziny, i muszą być strzeżone przez kobiety.

[36] Każdy internowany cywil musi mieć możliwość przyjmowania odwiedzających, zwłaszcza bliskich krewnych, w regularnych odstępach czasu i tak często, jak to możliwe.

[37] Oskarżonym jeńcom wojennym, oskarżonym przebywającym na terytorium okupowanym oraz oskarżonym internowanym cywilom musi przysługiwać prawo do wizyt obrońcy.

[38] MKCK musi mieć dostęp do osób podlegających ochronie wszystkich pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem.

[39] Osoby podlegające ochronie pozbawione wolności z powodów związanych z międzynarodowym konfliktem zbrojnym muszą zostać zwolnione i repatriowane zgodnie z Konwencjami genewskimi.

Komunikacja między członkami rodzin

[40] Wszystkim osobom znajdującym się na terytorium strony konfliktu lub na terytorium przez nią okupowanym należy umożliwić przekazywanie wiadomości o charakterze ściśle osobistym członkom ich rodzin, niezależnie od tego, gdzie oni się znajdują, oraz otrzymywanie od nich wiadomości. Korespondencja ta będzie przekazywana szybko i bez zbędnej zwłoki.

[41] Jeńcom wojennym i internowanym cywilom należy zezwolić na wysyłanie i otrzymywanie listów i kartek; cenzurowanie korespondencji adresowanej do jeńców wojennych lub internowanych cywilów lub wysyłanej przez nich musi być dokonywane tak szybko, jak to możliwe i tylko przez odpowiednie władze.

[42] Korespondencja adresowana do jeńców wojennych lub internowanych osób cywilnych lub wysyłana przez nich za pośrednictwem poczty, bezpośrednio lub za pośrednictwem Biur Informacji, musi być zwolniona z wszelkich opłat pocztowych.

[43] Jeżeli działania wojenne uniemożliwią Mocarstwom wypełnienie ich obowiązku zapewnienia przewozu poczty i przesyłek pomocowych, Mocarstwo opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakkolwiek inna organizacja należycie zatwierdzona przez strony konfliktu może podjąć się zapewnienia przewozu takich przesyłek za pomocą odpowiednich środków.

Postępowanie z poległymi i grobami

- [44] Gdy tylko pozwalają na to okoliczności, w szczególności po zakończeniu walk, należy bezzwłocznie podjąć wszelkie możliwe środki w celu odszukania i wydobywania poległych, bez dokonywania niekorzystnych rozróżnień.
- [45] Każda ze stron konfliktu musi traktować zmarłych z szacunkiem i godnością oraz zapobiegać okradaniu zwłok.
- [46] Każda ze stron konfliktu musi podjąć środki w celu identyfikacji zmarłych przed ich pochówkiem.
- [47] Zmarli muszą być pochowani w sposób szanujący ich godność, a ich groby muszą być szanowane.
- [48] Pochówek powinien odbywać się w indywidualnych grobach, chyba że okoliczności, których nie można uniknąć, wymagają pochówku w grobach zbiorowych. Wszystkie groby muszą być oznaczone.
- [49] Każda ze stron konfliktu musi podjąć wszelkie możliwe środki w celu dostarczenia odpowiednim władzom lub rodzinie zmarłego informacji dotyczących tożsamości zmarłego, miejsca i przyczyny jego śmierci.
- [50] Każda ze stron konfliktu musi podjąć starania w celu ułatwienia powrotu zwłok i rzeczy osobistych zmarłego do kraju pochodzenia na wniosek tego kraju lub na wniosek najbliższych krewnych osoby zaginionej.

Zbieranie i przekazywanie informacji

Po wybuchu konfliktu i we wszystkich przypadkach okupacji, każda strona konfliktu musi ustanowić oficjalne Biuro Informacji:

- A. w celu centralizacji, bez niekorzystnego rozróżnienia, wszystkich informacji o rannych, chorych, rozbitkach, zmarłych, pozbawionych wolności osobach podlegających ochronie, dzieciach, których tożsamość jest wątpliwa oraz osobach, które zostały uznane za zaginione oraz do dostarczenia tych informacji odpowiednim władzom, za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych oraz Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK [51];
 - B. odpowiedzialne za udzielanie odpowiedzi na wszelkie zapytania dotyczące osób podlegających ochronie oraz za podejmowanie wszelkich działań niezbędnych do uzyskania informacji, o które się zwrócono, jeżeli nie są one w jego posiadaniu [52];
 - C. działające jako pośrednik w bezpłatnym transporcie materiałów, w tym korespondencji, wysyłanych do osób podlegających ochronie i przez nie (i na każde żądanie za pośrednictwem Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK) [53].
- [54] Ewidencjonowane informacje na temat osób pozbawionych wolności lub osób zmarłych muszą pozwalać na dokładną identyfikację danej osoby i szybkie powiadomienie najbliższej rodziny.
 - [55] Każda ze stron konfliktu musi wydać osobom podlegającym jej jurysdykcji, które mogą stać się jeńcami wojennymi, kartę tożsamości zawierającą:
 - A. imię (imiona) i nazwisko,
 - B. stopień, numer wojskowy, numer pułku, osobisty numer identyfikacyjny lub numer identyfikacyjny systemu ewidencji lub równoważne informacje,
 - C. datę urodzenia.

- [56] Personel medyczny i religijny musi mieć przy sobie specjalną kartę identyfikacyjną z pieczęcią władz wojskowych zawierającą:
- A. charakterystyczny emblemat;
 - B. imię (imiona) i nazwisko;
 - C. stopień i numer służbowy;
 - D. datę urodzenia;
 - E. funkcję, na mocy której przysługuje danej osobie ochrona;
 - F. zdjęcie;
 - G. podpis i/lub odciski palców.
- [57] W możliwie najkrótszym terminie każda ze stron konfliktu musi przekazać do Biura Informacji następujące informacje, o ile są one dostępne, dotyczące każdego jeńca wojennego (oraz personelu medycznego i religijnego):
- A. imię (imiona) i nazwisko;
 - B. stopień, numer wojskowy, numer pułku, osobisty numer identyfikacyjny lub numer identyfikacyjny systemu ewidencji
 - C. miejsce i datę urodzenia;
 - D. wskazanie Mocarstwa, do którego jeńiec należy;
 - E. imię ojca;
 - F. nazwisko panieńskie matki;
 - G. imię i nazwisko oraz adres osoby, która ma być powiadomiona;
 - H. adres, na który można wysłać korespondencję do jeńca wojennego;
 - I. informacje dotyczące przeniesień, zwolnień, repatriacji, ucieczek, przyjęć do szpitala i zgonów;
 - J. jeśli jeńiec wojenny jest poważnie chory lub ranny, stan zdrowia (należy podawać regularnie, w miarę możliwości co tydzień).
- [58] W najkrótszym możliwym terminie każda ze stron konfliktu musi przekazać do Biura Informacji co najmniej następujące informacje o innych osobach podlegających ochronie pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem:
- A. imię (imiona) i nazwisko;
 - B. miejsce i datę urodzenia;
 - C. narodowość;
 - D. ostatnie znane miejsce zamieszkania;
 - E. cechy charakterystyczne;
 - F. imię ojca;
 - G. nazwisko panieńskie matki;
 - H. data, miejsce i charakter działań podjętych w stosunku do danej osoby;
 - I. adres, na który można wysłać korespondencję do osoby pozbawionej wolności;
 - J. imię i nazwisko oraz adres osoby, która ma być powiadomiona;
 - K. informacje dotyczące przeniesień, zwolnień, repatriacji, ucieczek, przyjęć do szpitala i zgonów;
 - L. jeśli pozbawiona wolności osoba podlegająca ochronie jest poważnie chora lub ranna, stan zdrowia (należy podawać regularnie, w miarę możliwości co tydzień).

- [59] W możliwie najkrótszym czasie każda ze stron konfliktu musi przekazać do Biura Informacji następujące informacje, o ile są one dostępne, o każdym rannym, chorym, rozbitku lub zmarłym:
- A. imię (imiona) i nazwisko;
 - B. numer wojskowy, numer pułku, osobisty numer identyfikacyjny lub numer identyfikacyjny systemu ewidencji
 - C. datę urodzenia;
 - D. wszelkie inne dane z dowodu tożsamości lub nieśmiertelnika;
 - E. datę i miejsce schwytania lub śmierci;
 - F. szczegółowe informacje dotyczące odniesionych ran lub chorób, lub przyczyny śmierci.
- [60] W przypadku śmierci należy zebrać i przekazać do Biura Informacji następujące informacje:
- A. datę i miejsce (schwytania oraz) śmierci;
 - B. szczegółowe informacje dotyczące odniesionych ran/chorób lub przyczyny śmierci;
 - C. wszystkich innych rzeczy osobistych;
 - D. datę i miejsce pochówku wraz z danymi umożliwiającymi identyfikację grobu,
 - E. w stosownych przypadkach połowa nieśmiertelnika musi pozostać przy ciele, a druga połowa musi zostać przekazana.
- [61] W momencie rozpoczęcia działań wojennych strony konfliktu muszą ustanowić oficjalny system ewidencji grobów celem nadzorowania zgonów, w tym pochówków, oraz ewidencjonowania szczegółowych danych pozwalających na identyfikację grobów i osób w nich pochowanych.

- [62] Władze strony konfliktu organizujące ewakuację dzieci do obcego kraju oraz, w stosownych przypadkach, władze kraju przyjmującego muszą sporządzić dla każdego dziecka kartę ze zdjęciami, którą muszą przesłać do Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK. Każda karta musi zawierać, o ile to możliwe i o ile nie wiąże się to z ryzykiem wyrządzenia krzywdy dziecku, następujące informacje:
- A. imię (imiona) i nazwisko;
 - B. płeć;
 - C. miejsce i datę urodzenia (lub, jeśli data nie jest znana, przybliżony wiek);
 - D. imię i nazwisko ojca;
 - E. imię i nazwisko oraz nazwisko panieńskie matki;
 - F. najbliżsi krewni;
 - G. obywatelstwo;
 - H. język ojczysty i inne języki, którymi posługuje się dziecko;
 - I. adres rodziny dziecka;
 - J. wszelkie numery identyfikacyjne przypisane dziecku;
 - K. stan zdrowia;
 - L. grupę krwi;
 - M. cechy charakterystyczne;
 - N. datę i miejsce znalezienia dziecka;
 - O. datę i miejsce opuszczenia kraju przez dziecko;
 - P. religia, jeśli dotyczy;
 - Q. aktualny adres w kraju przyjmującym;
 - R. w przypadku śmierci dziecka przed powrotem, datę, miejsce i okoliczności śmierci oraz miejsce pochówku.
- [63] Informacje, których przekazanie mogłoby zaszkodzić zainteresowanej osobie lub jej krewnym, muszą być przekazywane wyłącznie do Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK.
- [64] Biuro Informacji i Centralna Agencja Poszukiwań MKCK muszą mieć możliwość korzystania z bezpłatnych przesyłek pocztowych i, w miarę możliwości, ze zwolnienia z opłat telegraficznych lub przynajmniej ze znacznie obniżonych stawek.

Prawo międzynarodowe zwyczajowe

Podczas gdy status prawny zasady [62] jest niepewny w momencie sporządzania tego dokumentu, wszystkie pozostałe zasady wymienione powyżej są powszechnie uznawane za reprezentujące prawo międzynarodowe zwyczajowe stosowane w międzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Prawo międzynarodowe stosowane w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych

Ochrona ogólna

- [65] Wszystkie osoby mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.
- [66] Życie każdej osoby, która nie bierze lub już nie bierze bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, musi być szanowane i chronione.
- [67] Gdy tylko pozwalają na to okoliczności, w szczególności po zakończeniu walk, należy bezzwłocznie podjąć wszelkie możliwe środki w celu odszukania i wydobycia rannych, chorych i rozbitków, bez dokonywania niekorzystnych rozróżnień.
- [68] Każda osoba, która nie bierze lub już nie bierze bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, musi być traktowana w sposób humanitarny.
- [69] Zakazuje się stosowania tortur i innych form okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania.
- [70] Zakazuje się brania zakładników.
- [71] Zakazuje się dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, religię lub wyznanie, płeć, pochodzenie lub majątek, lub jakichkolwiek innych podobnych kryteriów.
- [72] Każdy ma prawo do sprawiedliwego procesu przed niezawisłym, bezstronnym oraz prawidłowo powołanym sądem, z poszanowaniem wszystkich uznanych międzynarodowo gwarancji sądowych.
- [73] Każda strona konfliktu musi zezwolić na swobodny przepływ i nie blokować arbitralnie dostarczania pomocy humanitarnej przeznaczonej dla potrzebujących cywilów na obszarach znajdujących się pod jej kontrolą; personel humanitarny musi mieć swobodę ruchu niezbędną do zapewnienia wykonywania swoich funkcji, chyba że nie jest to możliwe z nadrzędnych względów wojskowych.

Prowadzenie działań zbrojnych

- [74] Strony konfliktu mają obowiązek odróżniania bezpośrednich uczestników walki zbrojnej od ludności cywilnej oraz między obiektami cywilnymi a celami wojskowymi. Działania wojenne powinny być kierowane wyłącznie przeciwko celom wojskowym.
- [75] Zabronione są ataki bez rozróżnienia.
- [76] Prowadząc operacje wojskowe, należy podjąć środki ostrożności podczas ataku i przed skutkami ataku, aby uniknąć strat w ludności cywilnej, cywilach i obiektach cywilnych.
- [77] Osoby, które nie biorą lub już nie biorą bezpośredniego udziału w konfliktach, nie mogą być wykorzystywane do osłaniania operacji wojskowych.

Ochrona ludności cywilnej

- [78] Strony konfliktu nie mogą zarządzić wysiedlenia lub przymusowego wysiedlenia ludności cywilnej, w całości lub w części, z przyczyn związanych z konfliktem, chyba że wymaga tego bezpieczeństwo zaangażowanej ludności cywilnej lub nadrzędne względy wojskowe, a w takim przypadku tylko na tak długo, jak to konieczne.
- [79] W przypadku przesiedlenia należy zaspokoić podstawowe potrzeby ludności cywilnej, zapewnić jej bezpieczeństwo i utrzymać jedność rodzin.
- [80] Dzieci dotknięte konfliktem zbrojnym mają prawo do szczególnej ochrony.

Ochrona osób pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem

- [81] Kobiety pozbawione wolności muszą być oddzielone od zatrzymanych mężczyzn, chyba że są członkami tej samej rodziny, i muszą być strzeżone przez kobiety.
- [82] MKCK powinien mieć dostęp do wszystkich osób pozbawionych wolności z przyczyn związanych z konfliktem.
- [83] Po zakończeniu działań wojennych władze powinny dążyć do udzielenia możliwie najszerzej amnestii osobom, które uczestniczyły w konflikcie zbrojnym lub osobom pozbawionym wolności z przyczyn związanych z konfliktem zbrojnym, niezależnie od tego, czy są one internowane, czy zatrzymane.

Komunikacja między członkami rodzin

- [84] Osoby pozbawione wolności z przyczyn związanych z konfliktem zbrojnym muszą mieć możliwość wysyłania i otrzymywania listów i kartek, których liczba może być ograniczona przez właściwe władze, jeśli uznają to za konieczne.

Postępowanie z poległymi i grobami

- [85] Gdy tylko pozwalają na to okoliczności, w szczególności po zakończeniu walk, należy bezzwłocznie podjąć wszelkie możliwe środki w celu odszukania i wydobycia poległych, bez dokonywania niekorzystnych rozróżnień.
- [86] Każda ze stron konfliktu musi traktować zmarłych z szacunkiem i godnością oraz zapobiegać okradaniu zwłok.
- [87] Zmarli muszą być pochowani w sposób szanujący ich godność, a ich groby muszą być szanowane.

Prawo międzynarodowe zwyczajowe

Powszechnie uznaje się, że powyższe zasady stanowią prawo międzynarodowe zwyczajowe. Uznaje się również, że zasady wymienione w punktach 1-3, 10, 11, 22, 23, 25, 27, 46, 48 i 49 w kontekście międzynarodowych konfliktów zbrojnych mają również zastosowanie *mutatis mutandis* w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Prawo międzynarodowe stosowane w wewnętrznych konfliktach

Ochrona ogólna

- [88] Wszystkie osoby mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.
- [89] Zakazuje się pozbawienia wolności w sposób arbitralny.
- [90] Wszystkie osoby muszą być traktowane w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.
- [91] Wszystkie osoby mają prawo do odpowiedniego pożywienia, odzieży i mieszkania oraz do jak najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia fizycznego i psychicznego.
- [92] Zakazuje się stosowania tortur i innych form okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania.
- [93] Zakazuje się brania zakładników.
- [94] Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; zakazuje się pozbawienia wolności w sposób arbitralny.
- [95] Zakazuje się przetrzymywania w odosobnieniu lub w tajnym miejscu.
- [96] Zakazuje się dokonywania wymuszonych zaginięć.
- [97] Zakazuje się dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, religię lub wyznanie, płeć, pochodzenie lub majątek, lub jakichkolwiek innych podobnych kryteriów.
- [98] Każdy ma prawo do sprawiedliwego procesu przed niezawisłym, bezstronnym oraz prawidłowo powołanym sądem, z poszanowaniem wszystkich uznanych międzynarodowo gwarancji sądowych.

Ochrona ludności

- [99] Zakazuje się dokonywania deportacji lub przymusowego przesiedlenia jakiegokolwiek ludności cywilnej w ramach szeroko zakrojonego lub systematycznego ataku wymierzonego w tę ludność, z pełną świadomością tego ataku.
- [100] Wszystkie osoby mają prawo do opuszczenia dowolnego kraju, w tym własnego, i powrotu do swojego kraju.
- [101] Należy przestrzegać zasady *non-refoulement*.
- [102] Zakazuje się dyskryminacji powracających przesiedleńców.
- [103] Dzieciom przysługuje szczególna ochrona.

Ochrona osób pozbawionych wolności

- [104] Należy ustanowić i prowadzić oficjalną, aktualną ewidencję osób pozbawionych wolności oraz, zgodnie z prawem krajowym, udostępniać ją krewnym, sędziom, adwokatom, każdej innej osobie mającej uzasadniony interes oraz innym organom.
- [105] Osoby pozbawione wolności powinny mieć możliwość przyjmowania odwiedzających.

Komunikacja między członkami rodzin

- [106] Wszystkie osoby mają prawo do korespondencji z członkami swoich rodzin.

Źródła: Prawo międzynarodowe

1. KGI-IV: wspólny art. 1; PDI: art. 1 ust. 1, 89.
2. PDI: art. 32.
3. PDI: art. 32, 33; KGIV: art. 136-141.
4. KGIV: art. 26, 27 ust. 1, art. 49 ust. 3, art. 82 ust. 2, 116; PDI: art. 74, 75 ust. 5, art. 77 ust. 4; Prawa człowieka IV generacji: art. 46; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17 ust. 1, art. 27 ust. 2.
5. KGI: art. 12, 50; KGII: art. 12, 51; KGIII: art. 13, 130; KGIV: art. 27, 147; PDI: art. 75 ust. 2, art. 85; Rzymski Statut: art. 6 lit. a), art. 7 ust. 1 lit. a), art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (i), art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (vi); MPPOiP: art. 4, 6; EKPC: art. 2, 15 ust. 2; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 4, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 4.
6. KGI: art. 15; KGII: art. 18; KGIV: art. 16; PDI: art. 10.
7. KGI: art. 12; KGII: art. 12; KGIII: art. 13; KGIV: art. 5 ust. 3, art. 27 ust. 1; PDI: art. 10 ust. 2, art. 75 ust. 1; Prawa człowieka IV generacji: art. 4.
8. KGI: art. 12 ust. 2, art. 50; KGII: art. 12 ust. 2, art. 51; KGIII: art. 17 ust. 4, art. 87 ust. 3, art. 89, 130; KGIV: art. 32, 147; PDI: art. 75 ust. 2, art. 85; Statut Rzymski: art. 7 ust. 1 lit. f), art. 7 ust. 2 lit. e), art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (ii), art. 55 ust. 1 lit. b); Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 roku: art. 1, 2; MPPOiP: art. 4 ust. 2, art. 7; EKPC: art. 3, 15 ust. 2; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5 ust. 2, art. 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 5; Ogólnoamerykańska konwencja w sprawie zapobiegania i karania tortu z 1985 r.: art. 1, 5; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 37.
9. KGIV: art. 34, 147; PDI: art. 75 ust. 2 lit. c), art. 85; Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (viii).
10. KGIV: art. 43, 78; PDI: art. 75 ust. 1; Rzymski Statut: art. 55 ust. 1 lit. d), art. 59 ust. 2.
11. Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 ppkt (i), art. 7 ust. 2 ppkt (i); Konwencja międzyamerykańska w sprawie wymuszonych zaginięć z 1994 r.: art. X. Zasada ta nie jest sformułowana jako taka w międzynarodowym prawie humanitarnym, ale praktyka wymuszonego zaginięcia naruszałaby inne zasady określone powyżej (**np. zasady 2, 5, 8-11, 13 i 29**).
12. KGI: art. 12 ust. 2, art. 31; KGII: art. 12 ust. 2, art. 30; KGIII: art. 14, 16, 43, 61, 88; KGIV: art. 13, 27, 54, 98, 118; PDI: Preambuła, art. 9 ust. 1, art. 69 ust. 1, art. 70 ust. 1, art. 75 ust. 1, art. 85 ust. 4 lit. c); Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. h), art. 7 ust. 1 lit. j).
13. KGI: art. 49 ust. 4; KGII: art. 50 ust. 4; KGIII: art. 84 ust. 2, art. 86, 96 ust. 3-4, 99, art. 102-108, 129 ust. 4, art. 130; KGIV: art. 5, 33, 66, 67, 71-78, 117-126, 146 ust. 4, 147; PDI: art. 75 ust. 4 i 7, art. 85 ust. 1, ust. 4 lit. e); Prawa człowieka IV generacji: art. 50; Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (vi), art. 20 ust. 2, 25, 55, 60, 63 ust. 1, art. 64, 66, 67-69, 76; Drugi Protokół (1999) do Konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 17 ust. 2.
14. KGI: art. 4; KGII: art. 5; KGIII: art. 4B, 109 ust. 2, art. 110, 111, 114-116; KGIV: art. 24 ust. 2, art. 36 ust. 1, art. 132 ust. 2; PDI: art. 19; Konwencja haska V z 1907 r. dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej: art. 11, 12, 14.
15. KGIII: art. 72, 73; KGIV: art. 23, 59, 108, 109; PDI: art. 70.
16. PDI: art. 48, 51, 52, 85 ust. 3 lit. a); Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (i), art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (ii); Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 7; Protokół III (1980) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 2; Konwencja haska z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 4; Drugi Protokół (1999) do Konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 6.

17. PDI: art. 51 ust. 4 i 5, art. 85 ust. 3 lit. b); Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 8 i 9; Protokół III (1980) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 2.
18. PDI: art. 57, 58; Prawa człowieka IV generacji: art. 26; Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 10 i 11; Drugi Protokół (1999) do Konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 6 lit. d), art. 7, 8.
19. KGI: art. 19; KGIII: art. 23; KGIV: art. 28; PDI: art. 12 ust. 4, art. 51 ust. 7; Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (xxiii).
20. KGIV: art. 49, 147; PDI: art. 85 ust. 4 lit. a); Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. d), art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (vii), art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (viii).
21. KGIV: art. 49 ust. 3; PDI: art. 78.
22. KGIV: art. 45, 49 ust. 2.
23. Jest to zgodne z ogólną zasadą niedyskryminacji, patrz punkt 10.14.
24. KGIV: art. 49, 147; PDI: art. 85 ust. 4 lit. a); Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. a) ppkt (vii), art. 8 ust. 2 lit. b) ppkt (viii).
25. KGI: art. 12 ust. 4; KGII: art. 12 ust. 4; KGIII: art. 14 ust. 2, art. 16, 25, 44, 45, 49, 88 ust. 2 i 3; KGIV: art. 14 ust. 1, art. 17, 27, 76 ust. 4, art. 82, 85, 119; PDI: art. 8 lit. a), art. 70 ust. 1, art. 75 ust. 5, art. 76; PDII: art. 4 ust. 2 lit. e), art. 5 ust. 2 lit. a), art. 6 ust. 4.
26. KGIV: art. 23 ust. 1, art. 24 ust. 1, art. 38 ust. 5, art. 50, 76 ust. 5, art. 89 ust. 5; PDI: art. 8 lit. a), art. 70 ust. 1, art. 77 ust. 1; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 22; Protokół Fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji z 1989 r. o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 1-4, 6; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 19, 27 ust. 2.
27. KGIII: art. 122, 123; KGIV: art. 136, 137, 140; Prawa człowieka IV generacji: art. 14 ust. 1.
28. KGIII: art. 122 ust. 4; KGIV: art. 138 ust. 1.
29. KGIV: art. 79.
30. KGIV: art. 41-43.
31. KGIV: art. 78.
32. KGIV: art. 68.
33. KGIV: art. 132 ust. 1.
34. KGIV: art. 82 ust. 2-3; PDI: art. 77 ust. 4.
35. KGIII: art. 25 ust. 4, art. 29 ust. 2, art. 97 ust. 4, art. 108 ust. 2; KGIV: art. 76 ust. 4, art. 82, 85 ust. 4, art. 124 ust. 3; PDI: art. 75 ust. 5.
36. KGIV: art. 116.
37. KGIII: art. 105; KGIV: art. 72, 126.
38. KGIII: art. 56 ust. 3, art. 126; KGIV: art. 76 ust. 6, art. 96, 143; art. 56 ust. 3) KGIII i art. 96 KGIV stanowią, że delegaci Mocarstwa opiekuńczego, MKCK lub innych organizacji niosących pomoc jeńcom wojennym mogą wizytować oddziały pracy.

39. Prawa człowieka IV generacji: art. 20; KGIII: art. 109-117 (bezpośrednia repatriacja i zakwaterowanie w krajach neutralnych jeńców wojennych o specjalnych potrzebach), art. 118-119 (zwolnienie i repatriacja jeńców wojennych po zakończeniu działań wojennych); KGIV: art. 35, 45 ust. 4, art. 132-135 (zwolnienie, repatriacja i zakwaterowanie internowanych osób cywilnych w krajach neutralnych); PDI: art. 85 ust. 4 lit. b).
40. KGIV: art. 25.
41. KGIII: art. 35, 70, 71, 76; KGIV: art. 25 ust. 3, art. 93, 106, 107, 112.
42. KGIII: art. 74 ust. 1; KGIV: art. 110; Prawa człowieka IV generacji: art. 16.
43. KGIII: art. 75; KGIV: art. 111.
44. KGI: art. 15; GCII: art. 18; KGIV: art. 16; PDI: art. 33.
45. KGI: art. 15; KGII: art. 18; KGIV: art. 16; PDI: art. 34.
46. KGI: art. 16, 17; KGII: art. 19, 20; KGIII: art. 120, 121; KGIV: art. 129, 131.
47. KGI: art. 17; KGII: art. 20; KGIII: art. 120; KGIV: art. 130; PDI: art. 34 ust. 1.
48. KGI: art. 17; KGII: art. 20; KGIII: art. 120; KGIV: art. 130; PDI: art. 34.
49. KGI: art. 16, 17; KGII: art. 19; KGIII: art. 120; KGIV: art. 130; PDI: art. 33.
50. PDI: art. 34 ust. 2 lit. c).
51. KGI: art. 16, 17 ust. 4; KGII: art. 19 ust. 2, 20; KGIII: art. 120, 122, 123; KGIV: art. 130, 136-138, 140; PDI: art. 33 ust. 3; Prawa człowieka IV generacji: art. 14, 16.
52. KGIII: art. 122 ust. 7; KGIV: art. 137 ust. 1; PDI: art. 33 ust. 3; Prawa człowieka IV generacji: art. 14.
53. KGIII: art. 74; KGIV: art. 110; Prawa człowieka IV generacji: art. 14.
54. KGI: art. 16; KGII: art. 19; KGIII: art. 120, 122; KGIV: art. 129, 138 ust. 1, art. 139; PDI: art. 34.
55. KGIII: art. 17, załącznik IV.A.
56. KGI: art. 40 ust. 2-4, art. 41 ust. 2, załącznik II; KGII: art. 42 ust. 2-4, załącznik. Definicja personelu medycznego i religijnego - zob. art. 24, 26, 27 KGI, art. 36, 37 GCII oraz art. 8 lit. c)-d) PDI.
57. KGI: art. 16; KGII: art. 19; KGIII: art. 17, 70, 122, załącznik IV.B.
58. KGIV: art. 136-138; Prawa człowieka IV generacji: art. 14.
59. KGI: art. 16; KGII: art. 19.
60. KGI: art. 16, 17, 40 ust. 2; KGII: art. 19, 20, 42 ust. 2; KGIII: art. 120; KGIV: art. 129, 130, 139; Prawa człowieka IV generacji: art. 14, 19; PDI: art. 34.
61. KGI: art. 17 ust. 3; KGII: art. 20 ust. 2; KGIII: art. 120 ust. 6; KGIV: art. 130 ust. 3.
62. PDI: art. 78 ust. 3.
63. KGIV: art. 137 ust. 2, 140 ust. 2.
64. KGIII: art. 74, 124; KGIV: art. 110, 141; Prawa człowieka IV generacji: art. 16; Światowa Konwencja Poczтовая z 1994 r.: art. 7 ust. 3.

65. PDII: art. 4 ust. 3 lit. b), art. 5 ust. 2 lit. a); Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17 ust. 1, art. 27 ust. 2.
66. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4 ust. 2; Rzymski Statut: art. 6 lit. a), art. 7 ust. 1 lit. a), art. 8 ust. 2 lit. c) ppkt (i); MPPOiP: art. 4, 6; EKPC: art. 2, 15 ust. 2; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 4, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 4.
67. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 7, 8.
68. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4, 5 ust. 3, art. 7 ust. 2.
69. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4 ust. 2; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. f), art. 7 ust. 2 lit. e), art. 8 ust. 2 lit. c) ppkt (i), art. 55 ust. 1 lit. b); Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r.: art. 1, 2; MPPOiP: art. 4 ust. 2, art. 7; EKPC: art. 3, 15 ust. 2; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5 ust. 2, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 5; Ogólnoamerykańska konwencja w sprawie zapobiegania i karania tortu z 1985 r.: art. 1, 5; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 37.
70. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4 ust. 2 lit. c); Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. c) ppkt (iii).
71. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 2 ust. 1, art. 4 ust. 1, art. 7 ust. 2, art. 18 ust. 2; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. h), art. 7 ust. 1 lit. j).
72. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 6 ust. 2-3; Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. c) ppkt (iv), art. 20 ust. 2, art. 25, 55, 60, 63 ust. 1, art. 64, 66, 67-69, 76; Drugi Protokół (1999) do Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 17 ust. 2.
73. PDII: art. 5 ust. 1 lit. c), art. 18 ust. 2.
74. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4, 13; Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2-3; Protokół III (1980) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 2; Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. e) ppkt (i), art. 8 ust. 2 lit. e) ppkt (xii).
75. Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2-3, art. 3 ust. 8, art. 3 ust. 9; Protokół III (1980) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 2.
76. PDII: art. 13 ust. 1; Protokół II (zgodnie z poprawkami z 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych z 1980 r.: art. 1 ust. 2-3, art. 3 ust. 10, art. 3 ust. 11; Drugi Protokół (1999) do Konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego: art. 6 lit. d), art. 7, 8, 22.
77. PDII: art. 4, 13 ust. 1.
78. PDII: art. 17; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. d), art. 8 ust. 2 lit. e) ppkt (viii).
79. PDII: art. 4 ust. 3 lit. b), art. 17 ust. 1.
80. PDII: art. 4 ust. 3; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 22; Protokół Fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji z 1989 r. o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 1-4, 6; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 19, 27 ust. 2.
81. PDII: art. 5 ust. 2 lit. a).
82. Pomimo braku konkretnych postanowień traktatowych wymagających przyznania MKCK dostępu do osób pozbawionych wolności w międzynarodowych konfliktach zbrojnych, zasada ta jest powszechnie uznawana za reprezentującą międzynarodowe prawo zwyczajowe mające zastosowanie w międzynarodowych konfliktach zbrojnych.
83. PDII: art. 5 ust. 4, art. 6 ust. 5.

84. PDII: art. 5 ust. 2 lit. b).
85. PDII: art. 8.
86. PDII: art. 8.
87. PDII: art. 8.
88. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 12; EKPC: art. 8; MPPOiP: art. 17, 23 ust. 1; Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 10 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 18; Protokół dodatkowy (z 1988 r.) do Amerykańskiej konwencji praw człowieka w dziedzinie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 15 ust. 1; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 9, 10, 37; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 18, 19, 25 ust. 2 lit. b).
89. MPPOiP: art. 4, 6 ust. 1; EKPC: art. 2, 15 ust. 2; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 4, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 4; Rzymski Statut: art. 6 lit. a), 7 ust. 1 lit. a).
90. Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 5; MPPOiP: art. 10 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5.
91. Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 11, 12; Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 25 ust. 1; Protokół dodatkowy (1988) do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 10, 12; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 16; Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.: art. 20, 21, 23; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 22; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 23.
92. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r.: art. 1, 2; MPPOiP: art. 4 ust. 2, art. 7; EKPC: art. 3, 15 ust. 2; Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z 1987 r.: Preambuła; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5 ust. 2, art. 27 ust. 2; Ogólnamerykańska konwencja w sprawie zapobiegania i karania tortu z 1985 r.: art. 1, 5; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 5; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 37; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. f), art. 7 ust. 2 lit. e), art. 55 ust. 1 lit. b).
93. EKPC: art. 5; MPPOiP: art. 9, 12; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 7, 22; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 6; Konwencja o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom z 1973 r.: art. 2; Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników z 1979 r.: art. 1, 8, 12.
94. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 3; MPPOiP: art. 9 ust. 1; EKPC: art. 5 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 7 ust. 2-3; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 6; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 37; Rzymski Statut: art. 55 ust. 1 lit. d).
95. Zasada ta nie jest sformułowana jako taka w międzynarodowym prawie traktatowym dotyczącym praw człowieka, ale jej naruszenie stanowiłoby naruszenie innych zasad określonych powyżej (np. 12.2 do 12.4, 12.6 do 12.8, 12.10, 12.12, 12.21 i 12.23).
96. Konwencja międzyamerykańska w sprawie wymuszonych zaginięć z 1994 r.: Preambuła, art. I, II, X, XI, XII; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 ppkt (i), art. 7 ust. 2 ppkt (i).
97. Karta Narodów Zjednoczonych: art. 1 ust. 3; Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 2, 7; MPPOiP: art. 2, 4; EKPC: art. 14, 15; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 1, 27; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 2; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z 1965 r.: art. 2, 5; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 2 ust. 1; Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu z 1973 r.: art. I; Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. h), art. 7 ust. 1 lit. j).
98. MPPOiP: art. 9 ust. 3, art. 14; EKPC: art. 5 ust. 3, 6, art. 40 ust. 1; Protokół nr 7 (z 1984 r.) do EKPC: art. 2, 4; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 7, 8; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 7; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 40 ust. 2 lit. b); Rzymski Statut: art. 20 ust. 2, art. 55, 60, 63 ust. 1, art. 64, 66, 67-69, 76; Konwencja międzyamerykańska w sprawie wymuszonych zaginięć z 1994 r.: art. X.

99. Rzymski Statut: art. 7 ust. 1 lit. d) („atak skierowany przeciwko ludności cywilnej” oznacza sposób działania, polegający na wielokrotnym dopuszczaniu się czynów opisanych w ustępie 1 skierowanych przeciwko ludności cywilnej, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej zakładającej dokonanie takiego ataku”. Rzymski Statut: art. 7 ust. 2 lit. a.); MPPOiP: art. 13; Protokół nr 4 (z 1963 r.) do EKPC: art. 3, 4; Protokół nr 7 (z 1984 r.) do EKPC: art. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: Art. 22; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: Art. 12 ust. 5; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r.: art. 3; Konwencja dotycząca ludności tubylczej i plemiennej z 1989 r.: art. 16.
100. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 13 ust. 2; MPPOiP: art. 12 ust. 4; Protokół nr 4 (z 1963 r.) do EKPC: art. 3; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 22 ust. 5; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 12 ust. 2; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r.: art. 3; Konwencja regulująca określone aspekty problemów uchodźców w Afryce z 1969 r.: art. 5; Konwencja dotycząca ludności tubylczej i plemiennej z 1989 r.: art. 16.
101. Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.: art. 32, 33; 1969 Konwencja regulująca określone aspekty problemów uchodźców w Afryce z 1969 r.: art. 2 ust. 3; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r.: art. 3.
102. Jest to zgodne z ogólną zasadą niedyskryminacji, patrz pkt 12.11; Konwencja regulująca określone aspekty problemów uchodźców w Afryce z 1969 r.: art. 4, 5; 1951 Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.: art. 3.
103. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 25 ust. 2; MPPOiP: art. 24; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 19, 27 ust. 2; Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 10; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 18 ust. 3; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 3, 20; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 4.
104. Konwencja międzyamerykańska w sprawie wymuszonych zaginięć z 1994 r.: art. XI.
105. Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z 1987 r.: art. 1-2; Konwencja międzyamerykańska w sprawie wymuszonych zaginięć z 1994 r.: art. X.
106. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 12; MPPOiP: art. 17 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 11 ust. 2; EKPC: art. 8 ust. 1

Dodatkowe źródła

Deklaracja ONZ w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem (1992).

Zasady przewodnie w sprawie przesiedleń wewnętrznych (1998).

Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami (1955).

Zbiór zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia (1988).

Podstawowe zasady traktowania więźniów (1990).

Komitet Praw Człowieka ONZ: *Sprawa María del Carmen Almeida de Quintero i Elena Quintero de Almeida* (Urugwaj), decyzja z dnia 21 lipca 1983 r., komunikat nr 107/1981, par. 14.

Komisja Międzyamerykańska: Raport nr 136/99, 22 grudnia 1999 r., *sprawa Ignacio Ellacría i in.*, sprawa nr 10.488, pkt 221 oraz 224.

Lucio Parada Cea i in., Raport 1/99, 27 stycznia 1999 r., sprawa nr 10.480, par. 151.

Raport OEA/Ser.L/V/II.116, Doc. 5 rev.1 corr. (22 października 2002 r.) „Report on Terrorism and Human Rights”, par. 304 oraz 305.

Trybunał Międzyamerykański: *Sprawa Velásquez Rodríguez* (Honduras), wyrok z dnia 29 lipca 1988 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 4, pkt 166, 174, 181.

Sprawa Godínez Cruz, wyrok z dnia 20 stycznia 1989 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 5, pkt 191.

Sprawa Castillo Paéz, wyrok z dnia 3 listopada 1997 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 34, pkt 90.

Sprawa Blake, wyrok z dnia 24 stycznia 1998 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 36, pkt 66, 97, 103.

Sprawa Bámaca Velázquez, wyrok z dnia 25 listopada 2000 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 70, pkt 129, 145 lit. f), 160-166, 182 lit. a), c), g), 197-202.

Sprawa Las Palmeras, wyrok z dnia 6 grudnia 2001 r., Series C: Decisions and Judgments, nr 90, pkt 58-61, 65, 69.

Europejski Trybunał Praw Człowieka: Wyrok z dnia 25 maja 1998 r. w *sprawie Kurt przeciwko Turcji*, sprawa nr 15/1997/799/1002, pkt 134.

Wyrok z dnia 10 maja 2001 r., *Cypr przeciwko Turcji*, sprawa nr 25781/94.

Izba Praw Człowieka dla Bośni i Hercegowiny: Decyzja w sprawie dopuszczalności i zasadności (wydana w dniu 11 stycznia 2001 r.), *Avdo i Esma Palic przeciwko Republice Serbskiej*, sprawa nr CH/99/3196.

Decyzja w sprawie dopuszczalności i zasadności (wydana w dniu 9 listopada 2001 r.), *Dordo Unkovic przeciwko Federacji Bośni i Hercegowiny*, sprawa nr CH/99/2150.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 3452 (XXX) z 1975 r. – Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 3220 (XXIX) z 1974 r. – Pomoc i współpraca w poszukiwaniu osób zaginionych lub zmarłych w konfliktach zbrojnych.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 34/169 z 1979 r. – Kodeks postępowania funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 37/194 z 1982 r. – Zasady etyki medycznej odnoszące się do roli personelu służby zdrowia, w szczególności lekarzy, w ochronie więźniów i osób zatrzymanych przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 40/34 z 1985 r. – Deklaracja podstawowych zasad wymiaru sprawiedliwości odnoszących się do ofiar przestępstw i nadużyć władzy.

Rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ 40/32 i 40/146 z 1985 r. – Podstawowe zasady niezależności sądownictwa.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z 1988 r. – Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania lub uwięzienia.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/111 z 1990 r. – Podstawowe zasady traktowania więźniów.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 47/133 z 1992 r. – Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ A/C.3/57/L.46 z 2002 r. – Osoby zaginione.

Oświadczenie Przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa ONZ (S/PRST/2002/6, załącznik) – Memorandum dotyczące rozpatrzenia kwestii związanych z ochroną ludności cywilnej podczas obrad Rady Bezpieczeństwa na temat mandatów działań pokojowych

Rezolucje ECOSOC 663 C (XXIV) z 1957 r. i 2076 (LXII) z 1977 r. – Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami.

Rezolucja ECOSOC 1984/50 z 1984 r. – Gwarancje ochrony praw osób zagrożonych karą śmierci.

Rezolucja ECOSOC 1989/65 z 1989 r. – Zasady skutecznego zapobiegania i ścigania pozaprawnych, arbitralnych i wykonywanych w trybie doraźnym egzekucji.

Rezolucja Komisji Praw Człowieka 2002/60 z 2002 r. – Osoby zaginione.

Komisja Praw Człowieka, E/CN.4/1981/1435 – sprawozdanie Grupy Roboczej ONZ ds. Przymusowych lub Wymuszonych Zaginięć (22 stycznia 1981 r.).

Komisja Praw Człowieka, E/CN.4/1998/53/Add.2 - Zasady przewodnie w sprawie przesiedleń wewnętrznych (11 lutego 1998 r.).

Raport na XII Międzynarodową Konferencję Czerwonego Krzyża (Genewa, 1925 r.) – Badanie dotyczące środków mających na celu zmniejszenie liczby osób zaginionych w czasie wojny.

Raport na XIII Międzynarodową Konferencję Czerwonego Krzyża (Haga, 1928 r.) – Badanie dotyczące środków mających na celu zmniejszenie liczby osób zaginionych w czasie wojny.

Rezolucja XIV XVI Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Londyn, 1938) – Rola i działalność Czerwonego Krzyża w czasie wojny domowej.

Rezolucja XXIII XX Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Wiedeń, 1965 r.) – Ustalanie miejsc pochówku.

Rezolucja XXIV XX Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Wiedeń, 1965) – Postępowanie z więźniami.

Rezolucja XI XXI Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Stambuł, 1969) – Ochrona jeńców wojennych.

Rezolucja V XXII Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Teheran, 1973) – Zaginieni i zmarli w konfliktach zbrojnych.

Rezolucja I XXIV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Manila, 1981) – Nieśmiertelniki.

Rezolucja II XXIV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Manila, 1981) – Przymusowe lub wymuszone zaginięcia.

Rezolucja XXI XXIV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Manila, 1981) – Międzynarodowa pomoc Czerwonego Krzyża dla uchodźców.

Rezolucja IX (pkt 5) XXV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Genewa, 1986) – Ochrona dzieci w konfliktach zbrojnych.

Rezolucja XIII XXV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Genewa, 1986) – Pozyskiwanie i przekazywanie danych osobowych jako środek ochrony i zapobiegania zaginięciom.

Rezolucja XIV XXV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Genewa, 1986) – Krajowe Biura Informacji.

Rezolucja XV XXV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Genewa, 1986) – Współpraca między krajowymi towarzystwami Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy a rządami w zakresie łączenia rozproszonych rodzin.

Rezolucja 2 XXVI Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Genewa, 1996) – Ochrona ludności cywilnej w czasie konfliktów zbrojnych.

Plan działania na lata 2000-2003, przyjęty przez XXVII Międzynarodową Konferencję Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Genewa, 1999).

Międzyagencyjne wytyczne dotyczące dzieci bez opieki i rozdzielonych z rodzinami - MKCK, Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców, UNICEF, Międzynarodowy Komitet Ratunkowy, SCF-UK, World Vision International (projekt, kwiecień 2002).

Marco Sassòli, „The National Information Bureau in Aid of Victims of Armed Conflicts” [*Krajowe Biuro Informacji na rzecz Ofiar Konfliktów Zbrojnych*], *International Review of the Red Cross*, styczeń-luty 1987.

B. Szczególna ochrona przysługująca dzieciom

Szczególna ochrona przysługująca dzieciom: prawo międzynarodowe mające zastosowanie w międzynarodowych konfliktach zbrojnych

- [1] Dzieci są chronione przez KGIV w odniesieniu do ochrony osób cywilnych w czasie wojny oraz przez PDI; są chronione przez podstawowe gwarancje przewidziane w tych traktatach, w szczególności prawo do życia, zakazy stosowania kar cielesnych, tortur, kar zbiorowych i odwetu [2] oraz przez zasady PDI dotyczące prowadzenia działań wojennych, w tym zasadę odróżniania uczestników walki zbrojnej od ludności cywilnej oraz zakaz ataków na cywilów.
- Dzieci dotknięte konfliktem zbrojnym mają prawo do szczególnej ochrony. KGIV gwarantuje dzieciom szczególną opiekę, ale to GPI ustanawia zasadę szczególnej ochrony: „Dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione przed wszelkimi postaciami zamachu na obyczajność. Strony konfliktu udzielą im opieki i pomocy, których potrzebują z racji na ich wiek lub z jakiegokolwiek innego powodu”. [3]

Postanowienia dotyczące tej ochrony podsumowano w poniższych zasadach.

- [4] Ewakuacja, strefy specjalne: ewakuacja musi być tymczasowa i organizowana tylko wtedy, gdy wymagają tego poważne przyczyny zdrowotne lub potrzeby leczenia dziecka lub z obszarów walk ze względów bezpieczeństwa; strony mogą ustanowić specjalne strefy w celu ochrony przed skutkami wojny dzieci poniżej 15 roku życia, kobiet w ciąży i matek dzieci poniżej 7 roku życia.
- [5] Pomoc i opieka: dzieci muszą mieć zapewniony priorytetowy dostęp do żywności i opieki zdrowotnej; dzieci poniżej 15 roku życia muszą otrzymywać dodatkową żywność, proporcjonalnie do ich potrzeb fizjologicznych.
- [6] Edukacja i środowisko kulturowe: należy umożliwić edukację dzieci i chronić ich środowisko kulturowe.
- Identyfikacja, łączenie rodzin i dzieci bez opieki:
 - [7] A. Strony konfliktu muszą dążyć do tego, aby była możliwość ustalenia tożsamości wszystkich dzieci poniżej 12. roku przez noszenie identyfikatorów lub w inny sposób.
 - [8] B. Strony konfliktu muszą podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia, że dzieci poniżej 15. roku życia osierocone lub oddzielone od swoich rodzin w wyniku wojny, nie zostaną pozostawione bez żadnej opieki, oraz zadbania o ich utrzymanie, możliwość praktykowania religii i edukację we wszystkich okolicznościach, w miarę możliwości powierzając te zadania osobom wywodzącym się z podobnej tradycji kulturowej.
 - [9] C. Wszystkie osoby podlegające ochronie mają prawo do prowadzenia korespondencji z członkami swoich rodzin.
 - [10] D. Każda ze stron konfliktu musi umożliwić członkom rodzin rozproszonych w wyniku działań wojennych podjęcie poszukiwań w celu wznowienia kontaktu i spotkania, jeśli to możliwe.
 - [11] E. W przypadku wysiedlenia należy zaspokoić podstawowe potrzeby ludności, zapewnić jej bezpieczeństwo i utrzymać jedność rodzin.
 - [12] F. Informacje o dzieciach bez opieki i dzieciach, które zostały oddzielone od rodzin, muszą być centralizowane i przekazywane do Centralnej Agencji Poszukiwań MKCK.

- Aresztowani, zatrzymani lub internowani nieletni:
 - [13] A. Należy zwrócić należytą uwagę na kwestie szczególnego postępowania w przypadku nieletnich.
 - [14] B. W przypadku aresztowania, zatrzymania lub internowania z przyczyn związanych z konfliktem, dzieci należy przetrzymywać w oddzielnych pomieszczeniach niż osoby dorosłe, z wyjątkiem przypadków, gdy rodziny są umieszczone w jednym pomieszczeniu jako jednostki rodzinne.
 - [15] C. Priorytetowo należy traktować przypadki kobiet w ciąży i matek z niemowlętami, które zostały aresztowane, zatrzymane lub internowane z przyczyn związanych z konfliktem zbrojnym.
 - [16] Zwolnienie z kary śmierci: kara śmierci za przestępstwo związane z konfliktem zbrojnym nie może być wykonywana na osobach, które nie ukończyły 18 lat w momencie popełnienia przestępstwa.
- Rekrutacja i udział w działaniach wojennych:
 - [17] A. Zabrania się wcielania dzieci w wieku poniżej 15 lat do krajowych sił zbrojnych lub wykorzystywanie ich do aktywnego udziału w działaniach wojennych.
 - [18] B. Jeżeli, w wyjątkowych przypadkach, dzieci, które nie ukończyły 15 lat, biorą bezpośredni udział w działaniach wojennych i dostają się pod władzę strony przeciwnej, nadal przysługuje im szczególna ochrona na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, niezależnie od tego, czy są jeńcami wojennymi.
 - [19] C. Przy rekrutacji osób, które ukończyły 15 lat, ale nie ukończyły 18 lat, w pierwszej kolejności rekrutuje się najstarsze z nich.
 - [20] D. Państwa muszą podjąć wszelkie możliwe środki w celu zapewnienia, by członkowie ich sił zbrojnych, którzy nie ukończyli 18 roku życia, nie brali bezpośredniego udziału w działaniach wojennych.
 - [21] E. Dzieci poniżej 18 roku życia nie mogą być przymusowo wcielane do sił zbrojnych.
 - [22] F. Państwa, które zezwalają na dobrowolne zaciągnięcie się do swoich krajowych sił zbrojnych osób w wieku poniżej 18 lat, muszą zapewnić co najmniej:
 - faktyczną dobrowolność takiej rekrutacji;
 - przeprowadzenie takiej rekrutacji za świadomą zgodą rodziców lub opiekunów prawnych danej osoby;
 - wyczerpujące poinformowanie takiej osoby o obowiązkach związanych z taką służbą wojskową;
 - uzyskanie od takiej osoby wiarygodnego dowodu wskazującego wiek tej osoby przed jej przyjęciem do krajowej służby wojskowej.
 - [23] G. Grupy zbrojne odrębne od sił zbrojnych państwa nie mogą w żadnych okolicznościach rekrutować ani wykorzystywać w działaniach wojennych osób poniżej 18 roku życia.
 - [24] Wszystkie osoby podlegające ochronie mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.
- Powszechnie uznaje się, że zasady 1-16, 17, 18 i 24 stanowią międzynarodowe prawo zwyczajowe mające zastosowanie w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Szczególna ochrona przysługująca dzieciom: prawo międzynarodowe mające zastosowanie w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych

[25] Dzieci są objęte podstawowymi gwarancjami przysługującymi osobom, które nie biorą lub już nie biorą bezpośredniego udziału w konfliktach; są one ponadto chronione przez zasadę: „Ludność cywilna jak i poszczególne osoby cywilne nie powinny być przedmiotem ataków wojskowych.” [26]

[27] Dzieci dotknięte konfliktem zbrojnym mają prawo do szczególnej ochrony: „Dzieciom należy zapewnić odpowiednią opiekę i pomoc...”

Postanowienia dotyczące tej ochrony podsumowano w poniższych zasadach.

[28] Ewakuacja, strefy specjalne: w razie potrzeby i w miarę możliwości należy, za zgodą rodziców lub osób odpowiedzialnych za opiekę nad dziećmi, podjąć środki w celu tymczasowego przeniesienia dzieci z obszaru, na którym toczą się działania wojenne, do bezpieczniejszego obszaru w kraju.

[29] Pomoc i opieka: dzieciom należy zapewnić odpowiednią opiekę i pomoc.

[30] Identyfikacja, łączenie rodzin i dzieci bez opieki: należy podjąć wszelkie odpowiednie kroki w celu umożliwienia połączenia się tymczasowo rozdzielonych rodzin.

[31] W przypadku wysiedlenia należy zaspokoić podstawowe potrzeby ludności, zapewnić jej bezpieczeństwo i utrzymać jedność rodzin.

[32] Edukacja, środowisko kulturowe: dzieci muszą mieć zapewnioną edukację, w tym edukację religijną i moralną.

[33] Zwolnienie z kary śmierci: kara śmierci nie może być orzekana wobec osób, które w chwili popełnienia przestępstwa nie miały ukończonych 18 lat i nie może być na kobietach w ciąży lub matkach małych dzieci.

▪ Rekrutacja i udział w działaniach wojennych:

[34] A. Zabrania się wcielania dzieci w wieku poniżej 15 lat do krajowych sił zbrojnych lub wykorzystywanie ich do aktywnego udziału w działaniach wojennych.

[35] B. Dzieci, które nie ukończyły 15 roku życia, są objęte szczególną ochroną przewidzianą w międzynarodowym prawie humanitarnym, jeśli biorą bezpośredni udział w działaniach wojennych.

[36] C. Przy rekrutacji osób, które ukończyły 15 lat, ale nie ukończyły 18 lat, w pierwszej kolejności rekrutuje się najstarsze z nich.

[37] D. Państwa muszą podjąć wszelkie możliwe środki w celu zapewnienia, by członkowie ich sił zbrojnych, którzy nie ukończyli 18 roku życia, nie brali bezpośredniego udziału w działaniach wojennych.

[38] E. Dzieci poniżej 18 roku życia nie mogą być przymusowo wcielane do sił zbrojnych.

- [39] F. Państwa, które zezwalają na dobrowolne zaciągnięcie się do swoich krajowych sił zbrojnych osób w wieku poniżej 18 lat, muszą zapewnić co najmniej:
- a. faktyczną dobrowolność takiej rekrutacji;
 - b. przeprowadzenie takiej rekrutacji za świadomą zgodą rodziców lub opiekunów prawnych danej osoby;
 - c. wyczerpujące poinformowanie takiej osoby o obowiązkach związanych z taką służbą wojskową;
 - d. uzyskanie od takiej osoby wiarygodnego dowodu wskazującego wiek tej osoby przed jej przyjęciem do krajowej służby wojskowej.
- [40] G. Grupy zbrojne odrębne od sił zbrojnych państwa nie mogą w żadnych okolicznościach rekrutować ani wykorzystywać w działaniach wojennych osób poniżej 18 roku życia.
- [41] Wszystkie osoby mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.
- Powszechnie uznaje się, że oprócz zasad 26-32, 34, 3 i 41, zasady 9 i 14 stanowią również międzynarodowe prawo zwyczajowe mające zastosowanie *mutatis mutandis* w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych.

Szczególna ochrona przysługująca dzieciom: prawo międzynarodowe mające zastosowanie w konfliktach wewnętrznych

[42] Dzieciom przysługuje szczególna ochrona.

[43] Każdy ma prawo do edukacji.

▪ Aresztowani, zatrzymani lub internowani nieletni:

[44] A. Każde dziecko pozbawione wolności musi być oddzielone od dorosłych, chyba że uznaje się, że nie jest to w najlepszym interesie dziecka.

[45] B. Nieletni sprawcy muszą być traktowani stosownie do ich wieku i statusu prawnego.

[46] Kara śmierci nie może być orzekana za przestępstwa popełnione przez osoby poniżej 18 roku życia.

[47] Wszystkie osoby mają prawo do korespondencji z członkami swoich rodzin.

[48] Wszystkie osoby mają prawo do poszanowania ich życia rodzinnego.

▪ Rekrutacja:

[49] A. Zabrania się wcielania dzieci w wieku poniżej 15 lat do krajowych sił zbrojnych.

[50] B. Przy rekrutacji spośród osób, które ukończyły 15 lat, ale nie ukończyły 18 lat, w pierwszej kolejności rekrutuje się najstarsze z nich.

[51] C. Dzieci poniżej 18 roku życia nie mogą być przymusowo wcielane do sił zbrojnych.

[52] D. Państwa, które zezwalają na dobrowolną rekrutację do swoich krajowych sił zbrojnych osób w wieku poniżej 18 lat, muszą zapewnić co najmniej:

- a. faktyczną dobrowolność takiej rekrutacji;
- b. przeprowadzenie takiej rekrutacji za świadomą zgodą rodziców lub opiekunów prawnych danej osoby;
- c. wyczerpujące poinformowanie takiej osoby o obowiązkach związanych z taką służbą wojskową;
- d. uzyskanie od takiej osoby wiarygodnego dowodu wskazującego wiek tej osoby przed jej przyjęciem do krajowej służby wojskowej.

- [53] Państwa, które uznają i/lub zezwalają na system adopcji zobowiązują się zagwarantować, że dobro dziecka będzie miało nadrzędne znaczenie oraz:
- A. zapewnić, aby przysposobienie było dozwolone wyłącznie przez właściwe organy, które ustalą, zgodnie z obowiązującym prawem i procedurami oraz na podstawie wszystkich stosownych i wiarygodnych informacji, że przysposobienie jest dopuszczalne ze względu na status dziecka dotyczący rodziców, krewnych i opiekunów prawnych oraz że, jeśli jest to wymagane, zainteresowane osoby wyraziły świadomą zgodę na przysposobienie po uzyskaniu niezbędnego doradztwa;
 - B. przyjąć, że przysposobienie zagraniczne może być rozważane jako alternatywny sposób opieki nad dzieckiem, jeżeli dziecko nie może zostać umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej lub nie może w żaden odpowiedni sposób zostać objęte opieką w kraju pochodzenia dziecka;
 - C. zapewnić, aby dziecku, które podlega przysposobieniu zagranicznemu, przysługiwały gwarancje i standardy równoważne tym, które przysługują w przypadku przysposobienia krajowego;
 - D. podjąć wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia, że w przypadku przysposobienia zagranicznego, nie przyniesie ono niewłaściwych korzyści finansowych osobom w nie zaangażowanym;
 - E. promować, tam gdzie jest to właściwe, powyższe cele poprzez zawieranie dwustronnych lub wielostronnych porozumień lub umów oraz dążyć, w tych ramach, do zapewnienia, aby proces przysposobienia dziecka w innym państwie był prowadzony przez właściwe władze lub organy.

Źródła: Szczególna ochrona przysługująca dzieciom

1. KGIV: art. 27-34; PDI: art. 75.
2. PDI: art. 48, 51.
3. PDI: art. 77; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 22; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17, 19, 27 ust. 2.
4. KGIV: art. 14 (strefy bezpieczeństwa), 17, 24 ust. 2, art. 49 ust. 3, art. 132 ust. 2; PDI: art. 78.
5. KGIV: art. 16, 23 ust. 1, art. 24 ust. 1, art. 38 ust. 5, art. 50, 81 ust. 3, art. 89 ust. 5; PDI: art. 8Lit. a), art. 70 ust. 1, art. 77 ust. 1.
6. KGIV: art. 24 ust. 1, art. 50, 94; PDI: art. 78 ust. 2.
7. KGIV: art. 24 ust. 3.
8. KGIV: art. 24 ust. 1.
9. KGIII: art. 35, 70, 71; KGIV: art. 25, 93, 106, 107, 112.
10. KGIV: art. 26, 50; PDI: art. 74.
11. KGIV: art. 49 ust. 3; PDI: art. 78.
12. KGIV: art. 25, 50, 136-140; PDI: art. 78 ust. 3.
13. KGIV: art. 76 ust. 5, art. 85 ust. 2, art. 89 ust. 5, art. 94, 119 ust. 2, art. 132.
14. KGIV: art. 76 ust. 5, art. 82; PDI: art. 77 ust. 4.
15. KGIV: art. 89 ust. 5, art. 91, 127, 132; PDI: art. 75 ust. 5, art. 76.
16. KGIV: art. 68 ust. 4; PDI: art. 77 ust. 5.
17. Rzymski Statut: Art. 8 ust. 2 lit. B) ppkt (xxvi); PDI: art. 77 ust. 2; KGIV: art. 50 ust. 2; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 2 i 3; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2 (określający zakaz rekrutacji i uczestnictwa w działaniach dzieci poniżej 18 roku życia); Konwencja dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci z 1999 r.: art. 1, 3.
18. PDI: art. 77 ust. 3; KGIII: art. 16, 49.
19. PDI: art. 77 ust. 2; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 3.
20. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 1; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2 (określający zakaz rekrutacji i uczestnictwa w działaniach dzieci poniżej 18 roku życia).
21. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 2; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2.
22. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 3.

23. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 4.
24. KGIV: art. 26, 27 ust. 1, art. 49 ust. 3, art. 82 ust. 2, 116; PDI: art. 74, 75 ust. 5, art. 77 ust. 4; Prawa człowieka IV generacji: art. 46; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17 ust. 1, art. 27 ust. 2.
25. KGI-IV: wspólny art. 3; PDII: art. 4.
26. PDII: art. 13.
27. PDII: art. 4 ust. 3; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 22; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17, 19, 27 ust. 2.
28. PDII: art. 4 ust. 3 lit. e).
29. PDII: art. 4 ust. 3.
30. PDII: art. 4 ust. 3 lit. b).
31. PDII: art. 4 ust. 3 lit. b), art. 17 ust. 1.
32. PDII: art. 4 ust. 3 lit. a).
33. PDII: art. 6 ust. 4.
34. Rzymski Statut: art. 8 ust. 2 lit. E) ppkt (vii); PDII: art. 4 ust. 3 lit. c); Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 2 i 3; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2 (określający zakaz rekrutacji i uczestnictwa w działaniach dzieci poniżej 18 roku życia); Konwencja dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci z 1999 r.: art. 1–3.
35. PDII: art. 4 ust. 3 lit. d).
36. Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 3.
37. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 1; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2 (określający zakaz rekrutacji i uczestnictwa w działaniach dzieci poniżej 18 roku życia).
38. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 2; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2.
39. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 3.
40. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 4.
41. PDII: art. 4 ust. 3 lit. b), art. 5 ust. 2 lit. a); Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17 ust. 1, art. 27 ust. 2.
42. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 25 ust. 2; MPPOiP: art. 24; Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 10; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17, 19, 27 ust. 2; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 18 ust. 3; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 3, 20; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 4.
43. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 26; Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 13; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 17; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 28; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 11.

44. Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 37 lit. c); MPPOiP: art. 10 ust. 2 lit. b), ust. 3; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5 ust. 5; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 17 ust. 2 lit. b).
45. MPPOiP: art. 10 ust. 3; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 20, 37, 40; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 5 ust. 5; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 17.
46. MPPOiP: art. 6 ust. 5; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 4 ust. 5; Protokół do Amerykańskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci (z 1990 r.): art. 1; Protokół nr 6 (z 1983 r.) do EKPC dotyczący zniesienia kary śmierci: art. 1, 2; Drugi Protokół Fakultatywny (z 1989 r.) do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci art. 1, 2 ust. 1.
47. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 12; MPPOiP: art. 17 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 11 ust. 2; EKPC: art. 8 ust. 1; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 16.
48. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.: art. 12; EKPC: art. 8; MPPOiP: art. 23 ust. 1; Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 10 ust. 1; Amerykańska konwencja praw człowieka: art. 17; Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów: art. 18; Protokół dodatkowy (z 1988 r.) do Amerykańskiej konwencji praw człowieka w dziedzinie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych: art. 15 ust. 1; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 8-10, 16, 37; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 18, 19, 25 ust. 2 lit. b).
49. Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 3; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2 (określający zakaz rekrutacji i uczestnictwa w działaniach dzieci poniżej 18 roku życia); Konwencja dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci z 1999 r.: art. 1-3.
50. Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 38 ust. 3.
51. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 2; Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.: art. 2, 22 ust. 2.
52. Protokół fakultatywny (z 2000 r.) do Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne: art. 3.
53. Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.: art. 21; Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze w 1993 r.: art. 1 lit. a), art. 4.

Dodatkowe źródła

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966).

Konwencja o prawach dziecka (1989).

Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne (2000).

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (1998).

Statut Specjalnego Sądu dla Sierra Leone (2001).

Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka (1990).

Rezolucja II XXIV Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża (Manila, 1981) – Przymusowe lub wymuszone zaginięcia.

Rezolucja XV 25. Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Genewa, 1986) – Współpraca między krajowymi towarzystwami Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy a rządami w zakresie łączenia rozproszonych rodzin.

Rezolucja 2 XXVI Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Genewa, 1996) – Ochrona ludności cywilnej w czasie konfliktów zbrojnych.

Plan działania na lata 2000-2003, przyjęty przez XXVII Międzynarodową Konferencję Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Genewa, 1999).

Międzyagencyjne wytyczne dotyczące dzieci bez opieki i rozdzielonych z rodzinami - MKCK, Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców, UNICEF, Międzynarodowy Komitet Ratunkowy, SCF-UK, World Vision International (projekt, kwiecień 2002).